

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Press Unit
Unité de la Presse

Zestawienie - Osoby niepełnosprawne i EKPCz

Marzec 2018 roku

Niniejsze zestawienie nie jest wiążące dla Trybunału i nie ma charakteru wyczerpującego

Osoby niepełnosprawne i Europejska Konwencja Praw Człowieka

Artykuł 1 (obowiązek przestrzegania praw człowieka) Europejskiej Konwencji Praw Człowieka („Konwencja”)

„Wysokie Układające się Strony zapewniają **każdemu** człowiekowi, podlegającemu ich jurysdykcji, prawa i wolności określone ... w niniejszej Konwencji.”

Prawo do życia (Artykuł 2 Konwencji)

Śmierć osoby głuchoniemej w areszcie policyjnym

Jasinskis przeciwko Łotwie

21 grudnia 2010 roku

Skarżący podniósł, że jego głuchoniemy syn zmarł w areszcie policyjnym. Ten ostatni doznał poważnych obrażeń głowy na skutek upadku ze schodów, został zabrany na lokalny komisariat policji i umieszczony w celi wytrzeźwień na 14 godzin, ponieważ funkcjonariusze policji uznali, że jest pijany. Skarżący sformułował ponadto zarzut braku efektywnego śledztwa w sprawie śmierci jego syna.

Trybunał stwierdził, że doszło do **naruszenia Artykułu 2** (prawo do życia) Konwencji w jej aspekcie materialnym. Trybunał wskazał ponownie, że Artykuł 2 Konwencji nie tylko wymaga, by Państwo nie pozbawiało umyślnie życia, lecz także by podejmowało odpowiednie działania w celu ochrony życia osób podlegających jego jurysdykcji. W odniesieniu do osoby niepełnosprawnej przebywającej w areszcie należy zwrócić tym więcej uwagi, by zapewnić warunki odpowiadające jej szczególnym potrzebom. W niniejszej sprawie policja nie przeprowadziła badań lekarskich skarżącego, gdy zabrano go do aresztu, do czego w szczególności zobowiązywały standardy Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom (CPT). Nie zapewniono mu ponadto żadnej możliwości uzyskania informacji na temat stanu zdrowia, nawet po tym jak uderzał w drzwi i ściany celi wytrzeźwień. Mając na względzie, że był on głuchoniemy, policja miała wyraźny obowiązek wynikający z przepisów krajowych oraz standardów międzynarodowych, by przynajmniej zapewnić mu długopis i papier w celu umożliwienia mu zakomunikowania swoich obaw.

Trybunał uznał zatem w konkluzji, że policja nie wypełniła swojego obowiązku w zakresie ochrony życia syna skarżącego poprzez zapewnienie mu odpowiedniego leczenia. Trybunał stwierdził następnie, że śledztwo dotyczące okoliczności śmierci syna skarżącego nie było skuteczne i **stanowiło naruszenie Artykułu 2** Konwencji w jego proceduralnym zakresie.

Śmierć osób niepełnosprawnych w placówce opiekuńczej lub szpitalu psychiatrycznym

Nencheva i inni przeciwko Bułgarii

18 czerwca 2013 roku

Piętnaścioro dzieci i młodych osób zmarło w okresie pomiędzy grudniem 1996 roku a marcem 1997 roku w zakładzie przeznaczonym dla młodych osób niepełnosprawnych fizycznie i umysłowo na skutek zimna i braku żywności, leków oraz artykułów pierwszej potrzeby. Dyrektor zakładu, obserwując problemy, bezskutecznie powiadamiał kilkakrotnie wszystkie instytucje publiczne, które były bezpośrednio odpowiedzialne za finansowanie zakładu oraz które mogły podjąć stosowane działania.

Trybunał stwierdził, że doszło do **naruszenia Artykułu 2** (prawo do życia) Konwencji w zakresie, w jakim władze nie wypełniły obowiązku ochrony życia bezbronnych dzieci znajdujących się pod ich opieką przed poważnym i bezpośrednim zagrożeniem. Władze nie przeprowadziły ponadto w sposób oficjalny skutecznego śledztwa w sprawie zgonów, które nastąpiły w bardzo wyjątkowych okolicznościach. Trybunał uznał, że władze winny były posiadać wiedzę, że istniało realne zagrożenie dla życia dzieci w placówce oraz stwierdził, że nie podjęły niezbędnych środków w granicach swojej kompetencji. Dzieci oraz młodzież poniżej 22 roku życia umieszczone w placówce to osoby słabe cierpiące na poważne upośledzenia psychiczne i fizycznie, które zostały albo opuszczone przez rodziców albo umieszczone w placówce za zgodą rodziców. Wszystkie one zostały powierzone pod opiekę państwa w specjalnym ośrodku publicznym i znajdowały się pod wyłącznym nadzorem władz.

Centrum Zasobów Prawnych w imieniu Valentine Camoeanu przeciwko Rumunii

17 lipca 2014 roku (Wielka Izba)

Skarga została wniesiona przez organizację pozarządową (NGO) w imieniu Valentine Cămpeanu, który zmarł w 2004 roku w wieku 18 lat w szpitalu psychiatrycznym. Porzucony przy urodzeniu i umieszczony w sierocińcu, został zdiagnozowany jako dziecko jako osoba seropozytywna i cierpiąca na poważne upośledzenie psychiczne.

Trybunał stwierdził, że ze względu na szczególne okoliczności sprawy oraz mając na względzie poważny charakter zarzutów NGO mogło występować w imieniu Valentine Cămpeanu, pomimo że sama organizacja nie była ofiarą zarzucanych naruszeń Konwencji. W niniejszej sprawie Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 2** Konwencji (prawo do życia) zarówno w aspekcie materialnym, jak i proceduralnym. Trybunał uznał w szczególności, że: Valentine Cămpeanu został umieszczony w placówkach medycznych, które nie były wyposażone w sposób, który zapewniłby mu odpowiednią opiekę dostosowaną do jego stanu zdrowia; został przeniesiony z jednej placówki do drugiej bez odpowiedniej diagnostyki władze nie zapewniły mu właściwego leczenia lekami przeciwretrowirusowymi. Władze, świadome trudnej sytuacji - brak personelu, niewystarczające racje żywieniowe oraz brak ogrzewania - w szpitalu psychiatrycznym, w którym został umieszczony, w sposób nieracjonalny spowodowały zagrożenie dla jego życia. Co więcej, nie przeprowadzono skutecznego śledztwa w sprawie okoliczności jego śmierci. Trybunał stwierdził ponadto, że doszło do naruszenia **Artykułu 13** (prawo do skutecznego środka odwoławczego) Konwencji **w związku z Artykułem 2**, mając na względzie fakt, że rząd Rumunii nie zapewnił właściwych mechanizmów dochodzenia zadośćuczynienia osobom upośledzonym psychicznie, które podnosiły, że są ofiarami naruszenia Artykułu 2. Na koniec, na mocy **Artykułu 46** (moc obowiązująca oraz wykonywanie wyroków) Konwencji stwierdzając, że naruszenie Konwencji w sprawie Valentine Cămpeanu odzwierciedlały szerszy problem, Trybunał zawarł zalecenia dla Rumunii, by podjęła niezbędne środki generalne w celu zapewnienia, że osoby upośledzone psychicznie znajdujące się w podobnej sytuacji będą reprezentowane w sposób niezależny,

co umożliwi im zbadanie ich zarzutów dotyczących zdrowia i leczenia przez niezależny organ.

Zob. także: [Centrum Zasobów Prawnych w imieniu Miorita Malacu i Innych przeciwko Rumunii](#), decyzja (skreślenie z listy) z 27 września 2016 roku

[Helsińska Fundacja Praw Człowieka w Bułgarii przeciwko Bułgarii](#)

28 czerwca 2016 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Sprawa dotyczyła śmierci dwóch dziewcząt upośledzonych umysłowo w specjalnych domach, w których zostały umieszczone oraz wniosku skierowanego do Trybunału przez stowarzyszenie specjalizujące się w ochronie praw człowieka o przyznanie mu statusu prawnego ofiary pośredniej lub przedstawiciela dwóch zmarłych nieletnich.

Trybunał uznał skargi za **niedopuszczalne**, jako niezgodne *ratione personae* z Artykułem 34 (skarg indywidualne) Konwencji. W związku z tym, że skarżące stowarzyszenie nie miało kontaktu z dziewczynami przed ich śmiercią, faktem, że nie posiadało ono statusu proceduralnego obejmującego wszystkie prawa przysługujące stronom w postępowaniu karnym oraz faktem, że jego interwencja w postępowaniu karnym po jego umorzeniu została odrzucona, Trybunał dokonał rozróżnienia pomiędzy niniejszymi sprawami, a sprawą *Centrum Zasobów Prawnych w imieniu Valentine Câmpeanu przeciwko Rumunii* (zob. powyżej). Ponieważ kryteria ustalone w powyższej sprawie nie zostały spełnione, Trybunał nie mógł stwierdzić, że skarżące stowarzyszenie miało umocowanie prawne. Trybunał stwierdził jednak, że jego decyzja nie powinna być interpretowana jako okazywanie braku szacunku dla pracy społeczeństwa obywatelskiego w celu ochrony praw wyjątkowo bezbronnych osób, zauważając aktywną i baczną rolę spełnianą przez skarżące stowarzyszenie, które powiadomiło właściwe instytucje i współpracowało z nimi w trakcie przeprowadzonego dochodzenia i inspekcji.

Sprawy w toku

[Dumpe przeciwko Łotwie \(skarga nr 71506/13\)](#)

Skarga zakomunikowana rządowi Łotwy w dniu 9 grudnia 2015 roku

Skarżący zarzucił w tej sprawie, że jego niepełnosprawny syn, umieszczony w państwowym ośrodku opieki społecznej, zmarł z powodu niewydolności państwa w zakresie zapewnienia odpowiedniej opieki oraz pomocy medycznej i że śledztwo w sprawie jego śmierci było nieefektywne.

Trybunał powiadomił o skardze rząd Łotwy i przesłał stronom pytania zgodnie z Artykułem 2 (prawo do życia) Konwencji.

[Zakaz nieludzkiego i poniżającego traktowania \(Artykuł 3 Konwencji\)](#)

Warunki osadzenia¹

[Price przeciwko Zjednoczonemu Królestwu](#)

10 lipca 2001 roku

Skarżąca, ofiara talidomidu z niedowładem czterech kończyn, która cierpiała ponadto na problemy z nerkami, została skierowana do więzienia za obrazę sądu w toku postępowania cywilnego. Została umieszczona na jedną noc w celi policyjnej, gdzie musiała spać na swoim wózku inwalidzkim, ponieważ łóżko nie było specjalnie przystosowane dla osób niepełnosprawnych oraz gdzie skarżyła się na niską temperaturę. Następnie spędziła dwa dni w zwykłym więzieniu, w którym była zależna od pomocy funkcjonariuszy więziennych płci męskiej przy korzystaniu z toalety.

¹ Zobacz także, w odniesieniu do więźniów umysłowo chorych, zestawienie tematyczne [„Pozbawienie wolności i zdrowie psychiczne”](#) oraz [„Prawa więźniów do ochrony zdrowia”](#)

Trybunał stwierdził, że doszło do **naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Konwencji. Trybunał stwierdził w szczególności, że w celu osadzenia osoby niepełnosprawnej w stopniu ciężkim w warunkach, które powodowały niebezpieczne odczucie zimna, groźbę pogorszenia się ran, ponieważ jej łóżko było zbyt twarde lub trudno dostępne oraz uniemożliwiały jej korzystanie z toalety lub utrzymanie higieny bez większej trudności, stanowiło poniżające traktowanie sprzeczne z Artykułem 3 Konwencji.

Vincent przeciwko Francji

24 października 2006 roku

Skarżący odbywał karę pozbawienia wolności w wymiarze 10 lat, która została wymierzona w 2005 roku. Cierpiący na paraplegię od wypadku, do którego doszło w 1989 roku, jest samodzielny, jednakże nie może poruszać się bez pomocy wózka inwalidzkiego. Skarżący podniósł w szczególności, że warunki, w których został osadzony w różnych jednostkach penitencjarnych nie były dostosowane do jego niepełnosprawności.

Trybunał uznał, że doszło do **naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Konwencji w związku z faktem, że skarżący, który cierpi na paraplegię, nie mógł poruszać się samodzielnie po jednostce penitencjarnej we Frasnes, która była w sposób szczególny niedostosowana do przetrzymywania osób niepełnosprawnych, poruszających się jedynie na wózkach inwalidzkich. Nie istniały dowody wskazujące na jednoznaczny zamiar upokorzenia lub poniżenia skarżącego. Jednakże Trybunał uznał, że osadzenia osoby niepełnosprawnej w jednostce, w której nie mógł się poruszać, w szczególności nie mógł opuścić samodzielnie celi mieszkalnej, stanowiło poniżające traktowanie w rozumieniu Artykułu 3 Konwencji.

Z.H. przeciwko Węgrom (skarga nr 28973/11)

8 listopada 2011 roku

Skarżący, osoba głuchoniema, nieposługująca się językiem migowym ani niepotrafiąca czytać lub pisać oraz posiadająca trudności w uczeniu się, sformułował w szczególności zarzut, że jego osadzenie w jednostce penitencjarnej przez okres niespełna trzech miesięcy stanowiło niehumanitarnie i poniżające traktowanie.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Konwencji. Pomimo godnych pochwały lecz spóźnionych wysiłków zmierzających do podjęcia działań w związku z sytuacją skarżącego Trybunał stwierdził, że osadzenie bez zapewnienia wymaganych środków w rozsądnym czasie doprowadziło do sytuacji stanowiącej niehumanitarnie i poniżające traktowanie.

W niniejszej sprawie Trybunał uznał, że doszło do naruszenia **Artykułu 5 ust. 2** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji. Mając na względzie złożoną niepełnosprawność, na którą cierpi skarżący, Trybunał nie przekonał fakt, że można uznać, że otrzymał on informacje umożliwiające mu zakwestionowanie osadzenia. Następnie Trybunał uznał, że niestety władze nie podjęły żadnych prawdziwie „rozsądnych działań” - pojęcie zbliżone do „racjonalnych usprawnień” z Artykułu 2, 13 oraz 14 Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawach Osób Niepełnosprawnych² - w celu zajęcia się jego sytuacją, w szczególności poprzez zapewnienie mu pomocy adwokata lub innej odpowiedniej osoby.

Amtunvan przeciwko Rosji

10 stycznia 2012 roku

Skarżący poruszał się na wózku inwalidzkim oraz miał liczne problemy ze zdrowiem, w tym nieudany przeszczep nerki, bardzo słaby wzrok, cukrzycę oraz poważną otyłość. Cela, w której przebywał znajdowała się na czwartym piętrze budynku bez windy, blok medyczny oraz administracyjny znajdowały się na parterze. Z powodu braku windy skarżący musiał regularnie schodzić na dół po schodach, by poddać się hemodializie i innemu niezbędnemu leczeniu.

---

² Konwencja o Prawach Osób Niepełnosprawnych, przyjęta w dniu 13 grudnia 2006 roku w siedzibie głównej Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku, która została otwarta do podpisu w dniu 30 marca 2007 roku i weszła w życie w dniu 3 maja 2008 roku

Trybunał uznał, że **doszło do naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Konwencji stwierdzając, że władze krajowe nie zapewniły skarżącemu leczenia w sposób bezpieczny i właściwy, zgodny ze stopniem jego niepełnosprawności oraz odmówiły mu skutecznego dostępu do zakładów medycznych, ćwiczeń na zewnątrz i świeżego powietrza. Trybunał uznał w szczególności, że przez okres niespełna piętnastu miesięcy skarżący, który był niepełnosprawny i zależny od wózka inwalidzkiego, został zmuszony przynajmniej cztery razy w tygodniu do wchodzenia i schodzenia przez cztery kondygnacje schodów w drodze na i z długich, skomplikowanych i męczących zabiegów medycznych, które były niezbędne dla jego zdrowia. Wysiłek bez wątplenia powodował u niego niepotrzebny ból i naraził go na niepotrzebne ryzyko poważnego uszczerbku na zdrowiu. Nie dziwi zatem fakt, że skarżący odmówił zejścia po schodach w celu wykonania ćwiczeń na dziedzińcu, a zatem ściany jednostki penitencjarnej ograniczały go przez dwadzieścia cztery godziny na dobę. Rzeczywiście, z uwagi na frustrację i stres, skarżący kilkakrotnie odmówił nawet wyjścia z celi mieszkalnej w celu poddania się hemodializie podtrzymującej życie.

Zarzynki przeciwko Polsce

6 marca 2013 roku

Skarżący jest niepełnosprawny, oba jego przedramiona zostały amputowane. Skarżący zarzucił, że jego osadzenie przez okres trzech lat i czterech miesięcy bez odpowiedniej pomocy medycznej, dostosowanej do jego szczególnych potrzeb oraz brak zwrotu kosztów bardziej zaawansowanych biomechanicznych protez ramion było poniżające. Skarżący zarzucił, że na skutek tego został zmuszony do polegania na innych osadzonych, którzy pomagali mu w pewnych czynnościach higieny codziennej oraz ubieraniu się.

Trybunał stwierdził, że **nie doszło do naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania) Konwencji, wskazując na proaktywne podejście administracji więziennej *vis-à-vis* skarżącego. Prawdą jest, że Trybunał często odnosił się krytycznie do schematu dotyczącego zapewnienia rutynowej pomocy więźniom z niepełnosprawnością fizyczną przez współosadzonych, nawet w sytuacji gdy sami ją oferowali, a ich pomoc była potrzebna jedynie w sytuacji, gdy więzienna izba chorych była zamknięta. W szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy jednakże Trybunał nie doszukał się żadnego powodu, by odnieść się krytycznie do systemu, który został wprowadzony przez władze w celu zapewnienia odpowiedniej i niezbędnej pomocy dla skarżącego. Następnie w odniesieniu do protez, mając na względzie, że protezy mechaniczne o typie podstawowym były dostępne i rzeczywiście zapewnione skarżącemu bezpłatnie oraz że zwrot niewielkiej części kosztów protez biomechanicznych był także możliwy, nie można stwierdzić, że polski rząd nie wypełnił obowiązków wynikających z Artykułu 3 Konwencji poprzez niewypłacenie pełnej kwoty za urządzenie protetyczne typu zaawansowanego. Władze zapewniły zatem skarżącemu stałą i odpowiednią pomoc, uwzględniającą jego specjalne potrzeby oraz nie istniały dowody wskazujące na zdarzenie lub jednoznaczny zamiar upokorzenia lub poniżenia skarżącego. Zatem, chociaż więzień z amputowanymi ramionami był bardziej bezradny wobec ciężkich warunków osadzenia, traktowanie skarżącego w okolicznościach niniejszej sprawy nie osiągnęło poziomu dolegliwości stanowiącego poniżające traktowanie sprzeczne z Artykułem 3 Konwencji.

Grimailovs przeciwko Łotwie

25 czerwca 2013 roku

W czerwcu 2002 roku skarżący posiadający metalowy implant w kręgosłupie po złamaniu, do którego doszło dwa lata wcześniej, został skazany na pięć i pół roku pozbawienia wolności. Skarżący sformułował zarzut, *inter alia*, że jednostki penitencjarne były niedostosowane do jego potrzeb, ponieważ cierpiał na paraplegię i poruszał się na wózku inwalidzkim. W 2006 roku został on warunkowo zwolniony.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania) Konwencji. Skarżący przebywał przez okres dwóch i pół roku w zwykłej jednostce penitencjarnej, która nie była dostosowana dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim. Ponadto skarżący musiał polegać na współosadzonych, którzy pomagali mu w codziennych rutynowych czynnościach i poruszaniu się po więzieniu, chociaż nie przeszli oni szkolenia i nie posiadali niezbędnych kwalifikacji. Pomimo, że zespół medyczny

wizytował skarżącego w jego celi mieszkalnej w celu przeprowadzenia zwykłych badań kontrolnych, nie zapewnili oni żadnej pomocy w jego codziennych rutynowych czynnościach. Obowiązek państwa dotyczący zapewnienia odpowiednich warunków osadzenia odnosił się do opracowania przepisów uwzględniających szczególne potrzeby więźniów z niepełnosprawnością fizyczną, a państwo nie może zwolnić się z tego obowiązku poprzez przeniesienie odpowiedzialności na współwięźniów. Warunki osadzenia skarżącego w świetle jego fizycznej niepełnosprawności i w szczególności niezapewnienie mu samodzielnego dostępu do różnych pomieszczeń w jednostce penitencjarnej, w tym węzła sanitarnego oraz brak jakiegokolwiek zorganizowanej pomocy w związku z jego poruszaniem się po jednostce penitencjarnej lub wykonywaniem codziennych rutynowych czynności, osiągnęło poziom dolegliwości stanowiący poniżające traktowanie.

Zob. także: **Farbutuhs przeciwko Łotwie**, wyrok z dnia 2 grudnia 2004 roku; **D.G. przeciwko Polsce (skarga nr 45705/07)**, wyrok z dnia 12 lutego 2013 roku.

Semikhvostov przeciwko Rosji

6 lutego 2014 roku

Będąc sparaliżowanym od pasa w dół i zależnym od wózka inwalidzkiego skarżący zarzucił, że pomieszczenia zakładu karnego, w których był osadzony przez prawie trzy lata, nie były dostosowane do jego stanu. Ponadto skarżący zarzucił, że nie zapewniono mu skutecznego środka odwoławczego na poziomie krajowym w odniesieniu do tych zarzutów.

Trybunał orzekł, że doszło do **naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Konwencji stwierdzając, że warunki osadzenia skarżącego, a w szczególności brak niezależnego dostępu do części pomieszczeń, w tym stołówki i bloku sanitarnego oraz brak jakiegokolwiek zorganizowanej pomocy w celu ułatwienia przemieszczania się, musiały przysporzyć skarżącemu niepotrzebny i możliwy do uniknięcia cierpienie psychiczne i fizyczne, równoznaczny z niehumanitarnym i poniżającym traktowaniem. Trybunał stwierdził również, że w niniejszej sprawie doszło do **naruszenia Artykułu 13** (prawo do skutecznego środka odwoławczego) Konwencji.

Asalya przeciwko Turcji

15 kwietnia 2014 roku

Skarżący, Palestyńczyk, osoba cierpiąca na paraplegię i poruszająca się na wózku inwalidzkim, sformułował w szczególności zarzut dotyczący warunków jego umieszczenia w Centrum Pomocy Cudzoziemcom (*ang. Foreigner's Admission and Accommodation Centre*) w Kumkapi (Turcja) w oczekiwaniu na deportację, w szczególności ze względu na nieodpowiednie przystosowanie jednostki - brak windy oraz toalety do korzystania w pozycji kucznej - dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim, jak on sam.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Konwencji w związku z warunkami umieszczenia skarżącego w Centrum Pomocy Cudzoziemcom w Kumkapi. Trybunał zauważył w szczególności, że w niniejszej sprawie nie istnieją dowody wskazujące na jednoznaczny zamiar upokorzenia lub poniżenia skarżącego. Trybunał niemniej uznał, że przetrzymywanie skarżącego w warunkach, które pozbawiły go dostępu do podstawowych potrzeb cywilizowanego życia, takich jak spanie na łóżku oraz możliwość korzystania z toalety tak często jak to potrzebne, bez polegania na pomocy obcych osób, nie było zgodne z godnością człowieka i doprowadziło do nasilenia jego cierpienia psychicznego, z powodu arbitralnego charakteru jego osadzenia, bez względu na jego relatywnie krótki okres. W tych okolicznościach Trybunał uznał, że skarżący został poddany poniżającemu traktowaniu.

Helhal przeciwko Francji

19 lutego 2015 roku

Skarżący, cierpiący na porażenie kończyn dolnych oraz nietrzymanie moczu i stolca, sformułował zarzut, że w świetle jego ciężkiej niepełnosprawności, jego dalsze osadzenie stanowi niehumanitarnie i poniżające traktowanie.

Trybunał uznał, że **doszło do naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania) Konwencji. Trybunał stwierdził w szczególności, że chociaż dalsze osadzenie

skarżącego nie stanowiło samo w sobie nieludzkiego lub poniżającego traktowania w świetle jego niepełnosprawności, nieodpowiedni sposób zapewnionego mu leczenia rehabilitacyjnego oraz fakt, że siedziba jednostki penitencjarnej nie była dostosowana do jego niepełnosprawności stanowiło naruszenie Artykułu 3 Konwencji. Trybunał zauważył ponadto w przedmiotowej sprawie, że pomoc w kąpielii skarżącemu zapewniona przez współosadzonych przy braku pryszniców odpowiednich dla osób o ograniczonej sprawności ruchowej nie była wystarczająca dla wypełnienia przez państwo obowiązków w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa.

Topekhin przeciwko Rosji

10 maja 2016 roku

Skarżący, więzień w areszcie śledczym, cierpiący na poważne obrażenia kręgosłupa, paraplegię oraz dysfunkcję pęcherza i jelit, skarżył się między innymi na warunki jego osadzenia i transportu do kolonii karnej.

Trybunał orzekł, że **doszło do naruszenia Artykułu 3** Konwencji stwierdzając, że warunki osadzenia skarżącego w areszcie śledczym stanowiły nieludzkie i poniżające traktowanie. Zauważył w szczególności, że nieunikniona zależność skarżącego od współwięźniów oraz konieczność proszenia o ich pomoc przy intymnych czynnościach higienicznych sprawiły, że znalazł się w bardzo niekomfortowej sytuacji i niekorzystnie wpłynęły na jego emocjonalne samopoczucie, utrudniając komunikację ze współosadzonymi, którzy musieli niedobrowolnie wykonywać tę uciążliwą pracę. Warunki dodatkowo pogorszył brak zapewnienia mu łóżka szpitalnego lub innego wyposażenia, takiego jak specjalny materac odciążający, zapewniający minimum komfortu. Trybunał orzekł również, że **doszło do naruszenia Artykułu 3** ze względu na warunki transportu skarżącego, stwierdzając, że skumulowany rezultat istotnych warunków transportu i czasu trwania podróży był wystarczająco poważny, aby zakwalifikować go jako nieludzkie i poniżające traktowanie. Trybunał orzekł jednak, że **nie doszło do naruszenia** Artykułu 3 Konwencji ze względu na jakość opieki medycznej zapewnionej skarżącemu podczas osadzenia.

Zob. także, ostatnio:

Åbele przeciwko Łotwie

5 października 2017 roku

Warunki bytowe w zakładach psychiatrycznych i domach pomocy społecznej

Stanev przeciwko Bułgarii (zobacz także poniżej „Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego” oraz „Prawo do rzetelnego procesu”)

17 stycznia 2012 roku (Wielka Izba)

Sprawa dotyczy człowieka, który twierdził, że przebywał wbrew swojej woli, przez wiele lat, w zakładzie psychiatrycznym w odległej lokalizacji w górach, w poniżających warunkach. Trybunał zauważył, że Artykuł 3 Konwencji zakazuje nieludzkiego lub poniżającego traktowania każdego, kto jest powierzony opiece władz, niezależnie od tego, czy ograniczenie wolności zostało zastosowane w kontekście postępowania karnego czy przyjęcia do instytucji w celu ochrony życia lub zdrowia danej osoby. Trybunał zauważył także, że Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu traktowaniu albo Karaniu (CPT) stwierdził, po przeprowadzeniu wizytacji zakładu, że warunki bytowe w rzeczonym czasie mogły zostać uznane za stanowiące nieludzkie lub poniżające traktowanie. W niniejszej sprawie, chociaż nic nie wskazywało, że władze Bułgarii celowo zamierzały traktować skarżącego w poniżający sposób, mając na względzie jego warunki bytowe jako całość (niewystarczające racje żywnościowe, budynek nie był ogrzewany w sposób wystarczający, a w zimie skarżący musiał spać w płaszczu, mógł brać prysznic jedynie raz w tygodniu w niehigienicznej i zniszczonej łazience, toalety

były w okropnym stanie itd.) przez okres około siedmiu lat, stanowiło to poniżające traktowanie, **naruszające Artykuł 3** Konwencji.

Groźba złego traktowania w sprawach o wydalenie lub ekstradycję

Hukic przeciwko Szwecji

27 września 2005 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Sprawa dotyczyła wydalenia do Bośni i Hercegowiny rodziny, której rzekomo groziły prześladowania, a której młodsze dziecko cierpiące na zespół Dawna w przypadku deportacji nie otrzymałoby odpowiedniej opieki medycznej w związku z upośledzeniem.

Trybunał uznał skargę na **nieodpuszczalną** (oczywiście bezzasadną) w rozumieniu **Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Konwencji. W odniesieniu do zarzutu nieodwracalnej szkody dla młodszego dziecka ponieważ nie otrzymałoby ono leczenia w zakresie swojego upośledzenia w Bośni i Hercegowinie Trybunał zauważył w szczególności, że zgodnie z informacją uzyskaną z akt sprawy, leczenie i rehabilitacja dzieci cierpiących na zespół Dawna może być zapewniona w rodzinnej miejscowości skarżących, aczkolwiek o innym standardzie niż w Szwecji. Ponadto, pomimo poważnego upośledzenia, zespół Dawna nie może być porównywany do końcowego stadium śmiertelnej choroby.

S.H.H. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu (skarga nr 60367/10)

29 stycznia 2013 roku

Skarżący, poważnie ranny podczas wystrzału rakiety w Afganistanie w 2006 roku oraz niepełnosprawny w następstwie licznych amputacji, przyjechał do Zjednoczonego Królestwa w dniu 30 sierpnia 2010 roku. W dniu 1 września 2010 roku wystąpił o azyl podnosząc, że wydalenie do Afganistanu naraziłoby go na złe traktowanie. Skarżący bezskutecznie zarzucił, że wydalenie do Afganistanu będzie stanowiło naruszenie Artykułu 3 (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania) Konwencji z dwóch powodów odnoszących się do jego niepełnosprawności: po pierwsze, skarżący utrzymywał, że osoby niepełnosprawne są bardziej narażone na przemoc w konfliktach zbrojnych trwających obecnie w Afganistanie; a po drugie, ponieważ stracił kontakt z rodziną musiałby zmierzyć się z całkowitym brakiem wsparcia oraz ogólną dyskryminacją.

Trybunał stwierdził, że **nie doszłoby do naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania) Konwencji w przypadku wydalenia skarżącego do Afganistanu. Trybunał uznał w szczególności, że odpowiedzialność Państwa-Strony na mocy Artykułu 3 Konwencji mogłaby mieć miejsce tylko w wyjątkowych okolicznościach odnoszących się do przemocy o charakterze generalnym, gdy przesłanki humanitarne przemawiające przeciwko wydaleniu byłyby istotne. W przedmiotowej sprawie skarżący ani nie podnosił przed Trybunałem, że jego wydalenie do Afganistanu naraziłoby go na groźbę umyślnego złego traktowania przez którąkolwiek ze stron, ani że poziom przemocy w Afganistanie jest tak wysoki, że stanowiłoby naruszenie Artykułu 3. Co więcej, skarżący nie udowodnił, że jego niepełnosprawność naraziłaby go na większą groźbę przemocy niż ogół ludności Afganistanu. Na koniec, odnosząc się do dającego się przewidzieć pogorszenia warunków bytowych skarżącego, chociaż Trybunał przyznał, że wydalenie miałoby negatywny wpływ na jakość życia skarżącego, przedmiotowa kwestia sama w sobie nie mogłaby być decydująca.

Aswat przeciwko Zjednoczonemu Królestwu

16 kwietnia 2013 roku

Skarżący, który cierpi na schizofrenię paranoidalną, został umieszczony w pilnie strzeżonym szpitalu psychiatrycznym w Zjednoczonym Królestwie. Został on postawiony w stan oskarżenia w Stanach Zjednoczonych w charakterze współspiskowca w związku ze spiskiem dotyczącym utworzenia obozu szkoleniowego dla dzihadystów w Oregonie, a w roku 2005 został zatrzymany w Zjednoczonym Królestwie w następstwie wniosku wydanego przez władze USA w przedmiocie jego aresztowania i ekstradycji. Skarżący sformułował zarzut, że jego ekstradycja do Stanów Zjednoczonych Ameryki będzie stanowić złe traktowanie, w szczególności z uwagi na to, że warunki osadzenia (potencjalnie długi okres tymczasowego aresztowania oraz możliwe umieszczenie go w

więzieniu „supermax”) prawdopodobnie spowodują u niego nasilenie stanu schizofrenii paranoidalnej.

Trybunał stwierdził, że **ekstradycja** skarżącego do Stanów Zjednoczonych **stanowiłaby naruszenie Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania) Konwencji, wyłącznie z powodu bieżącego nasilenia choroby psychicznej, nie zaś ze względu na długi okres jego możliwego tam zatrzymania. W świetle dowodów natury medycznej przedstawionych Trybunałowi, Trybunał uznał, że istnieje realna groźba, że ekstradycja skarżącego do USA, kraju z którym nie łączył go żaden związek oraz do odmiennego, potencjalnie wrogiego środowiska penitencjarnego, doprowadziłaby do znaczącego pogorszenia jego stanu psychicznego oraz fizycznego. Takie pogorszenie mogłoby stanowić traktowanie sprzeczne z Artykułem 3 Konwencji.

Aswat przeciwko Zjednoczonemu Królestwu

6 stycznia 2015 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

W wyroku z kwietnia 2013 roku (zobacz powyżej) Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał, że ekstradycja skarżącego z Zjednoczonego Królestwa do Stanów Zjednoczonych Ameryki będzie stanowić naruszenie Artykułu 3 Konwencji. W następstwie szczególnych gwarancji uzyskanych przez Rząd Zjednoczonego Królestwa od Rządu Stanów Zjednoczonych w odniesieniu do warunków osadzenia skarżącego w USA przed procesem oraz później po ewentualnym skazaniu, skarżący został ostatecznie wydany do Stanów Zjednoczonych w październiku 2014 roku. Skarżący podniósł, że gwarancje przedstawione przez Rząd USA nie stanowiły odpowiedzi na ryzyko wskazane przez Trybunał w wyroku z kwietnia 2013 roku, a zatem jego ekstradycja nastąpi z naruszeniem Artykułu 3 Konwencji. Trybunał uznał, że obawy podniesione w wydanym przez niego wyroku w kwietniu 2013 roku zostały bezpośrednio uwzględnione w obszernych gwarancjach oraz dodatkowych informacjach otrzymanych przez Rząd Zjednoczonego Królestwa od Rządu Stanów Zjednoczonych. Trybunał stwierdził zatem, że skarga skarżącego jest oczywiście bezzasadna zgodnie z Artykułem 35 (kryteria dopuszczalności) Konwencji i uznał ją za **niedopuszczalną**.

Wykorzystanie seksualne

I.C. przeciwko Rumunii (nr 36934/08)

24 maja 2016 roku

Sprawa dotyczyła rzekomego gwałtu dokonanego na skarżącej gdy miała czternaście lat i następującego po nim dochodzenia. Skarżąca zarzuciła, że nie było fizycznego dowodu napaści i że system wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych w Rumunii był bardziej skłonny uwierzyć mężczyznom zaangażowanym w nadużycie, niż jej. Co więcej, władze odmawiając wzięcia pod uwagę jej młodego wieku i bezbronności fizycznej/psychologicznej, wykazały się brakiem zainteresowania dla konieczności jej ochrony jako osoby nieletniej.

Trybunał orzekł, że doszło do **naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego i poniżającego traktowania) Konwencji stwierdzając, że śledztwo w sprawie było niedostateczne, w szczególności z powodu niedopełnienia przez państwo rumuńskie obowiązku skutecznego stosowania systemu prawa karnego dla karania wszelkich form gwałtu i wykorzystywania seksualnego. Trybunał zauważył w szczególności, że ani prokuratorzy, ani sędziowie decydujący w tej sprawie nie zastosowali podejścia uwzględniającego kontekst, nie biorąc pod uwagę młodego wieku skarżącej, jej lekkiej niepełnosprawności intelektualnej i faktu, że zarzucany gwałt, w którym uczestniczyło trzech mężczyzn, miał miejsce w nocy kiedy było zimno - wszystkich czynników, które zwiększyły jej bezbronność. Szczególną uwagę należało poświęcić ocenie ważności zgody skarżącej na czynności seksualne w świetle jej lekkiej niepełnosprawności intelektualnej. Międzynarodowe badania, dotyczące sytuacji osób niepełnosprawnych wskazywały, że wskaźnik wykorzystywania i przemocy wobec osób niepełnosprawnych był znacznie wyższy niż wskaźnik odnoszący się do ogółu społeczeństwa. W tym kontekście charakter seksualnego wykorzystania skarżącej był taki,

że istnienie użytecznych mechanizmów wykrywania i zgłaszania miało fundamentalne znaczenie dla skutecznego wdrożenia odpowiednich przepisów prawa karnego i jej dostępu do odpowiednich środków zaradczych. Ponadto te niedociągnięcia pogarszał fakt, że sąd krajowy nie postanowił o dopuszczeniu opinii psychologicznej w celu uzyskania specjalistycznej analizy reakcji skarżącej w świetle jej młodego wieku. W tym samym czasie władze nie wzięły w ogóle pod uwagę znaczących medycznych dowodów traumy, jakiej doznała po zdarzeniu.

Sterylizacja w celach antykoncepcji

Gauer i Inni przeciwko Francji

23 października 2012 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Sprawa dotyczyła sterylizacji dla celów zapobiegania ciąży pięciu młodych kobiet upośledzonych umysłowo, które były zatrudnione w lokalnym Centrum Wsparcia Zawodowego (*fr. Centre d'aide pour le travail* - CAT). Skarżące podniosły w szczególności, że doszło do naruszenia ich integralności fizycznej w wyniku sterylizacji, która została przeprowadzona bez ich zgody oraz sformułowały zarzut naruszenia ich prawa do poszanowania życia prywatnego oraz ich prawa do założenia rodziny. Następnie skarżące stwierdziły, że zostały poddane dyskryminacji ze względu na upośledzenie.

Trybunał stwierdził, że skarga została wniesiona po terminie a zatem uznał ją za niedopuszczalną zgodnie z Artykułem 35 (kryteria dopuszczalności) Konwencji.

Werbalne i/lub psychiczne nękanie

Dordević przeciwko Chorwacji

24 lipca 2012 roku

Sprawa dotyczyła skargi wniesionej przez matkę oraz jej upośledzonego umysłowo i niepełnosprawnego syna, w której podnieśli, że byli nękani zarówno fizycznie i werbalnie przez okres przekraczający cztery lata przez dzieci mieszkające w ich sąsiedztwie oraz że władze nie objęły ich ochroną. Ataki te głęboko poruszyły pierwszą skarżącą oraz spowodowały u niej strach i niepokój. Skarżący wielokrotnie zawiadamiali różne władze. Ponadto dzwoniли często na policję, by zgłosić incydenty i szukać pomocy. W następstwie każdego telefonu policja pojawiała się na miejscu zdarzenia, czasami zbyt późno, a czasami tylko po to by powiedzieć dzieciom, by się rozproszyły lub nie robiły hałasu. Policja przesłuchiwała także kilkoro uczniów i uznała w konkluzji, że chociaż przyznali, że zachowywali się w sposób gwałtowny wobec pierwszej skarżącej byli zbyt młodzi, by podlegać odpowiedzialności karnej.

Sprawa dotyczyła pozytywnego obowiązku państwa w sytuacji wykraczającej poza obszar prawa karnego, gdy kompetentne władze państwowe są świadome poważnego prześladowania osoby upośledzonej umysłowo i niepełnosprawnej. Trybunał uznał w szczególności, że **doszło do naruszenia Artykułu 3** (zakaz nieludzkiego i poniżającego traktowania) Konwencji wobec skarżącego stwierdzając, że władze Chorwacji nie podjęły żadnych działań, by zakończyć prześladowanie pomimo, że posiadały wiedzę, że padał on systematycznie celem ataków oraz że kolejne obelgi pod jego adresem są całkiem prawdopodobne.

Zakaz pracy przymusowej (Artykuł 4 Konwencji)

Radi oraz Gherghina przeciwko Rumunii

5 stycznia 2016 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Sprawa dotyczyła w szczególności warunków zatrudnienia asystenta osobistego (pierwsza skarżąca), opiekującego się poważnie niepełnosprawnym krewnym. Pierwsza skarżąca zarzuciła, że system pomocy osobistej nałożył nieproporcjonalne obciążenie - równoznaczne z pracą przymusową i obowiązkową - na krewnych osób niepełnosprawnych, działających jako asystenci osobiści.

Trybunał uznał skargę pierwszej skarżącej za **niedopuszczalną**, ponieważ była oczywiście bezzasadna. Zauważył w szczególności, że pierwsza skarżąca z własnej woli przyjęła swoją pracę, dobrowolnie podpisując dwustronną umowę z władzami lokalnymi. Otrzymała wynagrodzenie za swoją pracę. Fakt, że nie była zadowolona z poziomu wynagrodzenia nie był równoznaczny z jego brakiem, ponadto mogła skierować sprawę w tej kwestii do sądu. Mogła również w każdej chwili wypowiedzieć umowę bez żadnych konsekwencji dla niej, nie ryzykując żadnych kar ani utraty praw lub przywilejów. Co więcej, jej studia i kwalifikacje zawodowe otwierały jej szerszy zakres możliwości na rynku pracy. Ani niepewność co do tego, w jaki sposób mogłaby w praktyce znaleźć odpowiednią pracę, ani sposób, w jaki władze mogłyby znaleźć alternatywne rozwiązanie co do opieki nad jej siostrzeńcem, nie zmieniały jej prawa wypowiedzenia umowy. W związku z tym pierwsza skarżąca nie była zobowiązana do świadczenia pracy przymusowej.

Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (Artykuł 5 Konwencji)

H.L. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu (skarga nr 45508/991)

5 października 2004 roku

Skarżący to osoba autystyczna, niema, o ograniczonym poziomie rozumienia. W lipcu 1997 roku, podczas wizyty w ośrodku „jednego dnia”, zaczął się okaleczać. Został następnie przewieziony na szpitalny oddział behawioralny jako „nieformalny pacjent”. Skarżący podniósł głównie zarzut, że jego leczenie jako nieformalnego pacjenta w zakładzie psychiatrycznym stanowiło pozbawienie wolności, a to pozbawienie wolności było bezprawne oraz że dostępne dla niego procedury w celu dokonania kontroli legalności jego zatrzymania nie były zgodne z wymogami Artykułu 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji.

Trybunał zauważył w szczególności, że na skutek braku regulacji proceduralnych oraz ograniczeń, pracownicy służby zdrowia zatrudnieni w szpitalu przejęli pełną kontrolę nad wolnością i leczeniem bezbronnej ubezwłasnowolnionej jednostki, jedynie na podstawie badań klinicznych, które zostały zakończone w sposób i w czasie, jaki uznali za stosowny. Trybunał uznał, że brak zabezpieczeń proceduralnych nie zapewnił skarżącemu ochrony przed arbitralnym pozbawieniem wolności ze względów koniecznych oraz jeśli chodzi o cele określone w **Artykule 5 ust. 1** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji, **z naruszeniem** tego postanowienia. Trybunał uznał następnie, że doszło do naruszenia Artykułu 5 ust. 4 (prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności) Konwencji uznając, że nie udowodniono, że skarżący miał dostęp do procedury umożliwiającej mu ponowne ustalenie przez sąd legalności pozbawienia wolności.

Staney przeciwko Bułgarii

(zobacz także powyżej „Zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania” oraz poniżej „Prawo do rzetelnego procesu”)

17 stycznia 2012 roku

W 2000 roku, na wniosek dwóch bliskich skarżącego, sąd ubezwłasnowolnił go częściowo, na tej podstawie, że cierpiał na schizofrenię. W 2002 roku skarżący został umieszczony pod częściową kuratelą wbrew swojej woli i przyjęty do domu pomocy społecznej dla osób upośledzonych psychicznie, blisko miejscowości w odległej lokalizacji w górach. Na mocy Artykułu 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji skarżący zarzucił w szczególności, że został bezprawnie i arbitralnie pozbawiony wolności na skutek umieszczenia go w ośrodku wbrew jego woli oraz że nie mógł zgodnie z prawem bułgarskim ustalić legalności pozbawienia wolności bądź dochodzić zadośćuczynienia przed sądem.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 5 ust. 1** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji, w zakresie w jakim skarżący został bezprawnie pozbawiony wolności w przedmiotowym ośrodku. Trybunał uznał w szczególności, że decyzja w przedmiocie umieszczenia skarżącego w ośrodku nie była legalna w rozumieniu

Artykułu 5 ust. 1 (e) - pozbawienie wolności „osoby chorej umysłowo”. Okres jaki upłynął pomiędzy badaniem biegłego psychiatry powołanego przez władze oraz umieszczeniem skarżącego w ośrodku, w czasie gdy jego opiekun nie dokonywał oceny, czy zaszły jakiegokolwiek zmiany w jego stanie oraz nie spotkał się z nim ani nie konsultował go, był przewlekły, a opinia lekarska wydana w 2000 roku nie może zostać uznana za wiarygodne odzwierciedlenie stanu zdrowia skarżącego w czasie, gdy został umieszczony w ośrodku (w 2002 roku). Trybunał uznał następnie, że **doszło do naruszenia Artykułu 5 ust. 4** (prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności) Konwencji, w zakresie dotyczącym niemożności wszczęcia przez skarżącego postępowania w przedmiocie ustalenia przez sąd legalności pozbawienia wolności oraz naruszenia Artykułu 5 ust. 5 (prawo do odszkodowania) w zakresie dotyczącym niemożności ubiegania się przez skarżącego o zadośćuczynienie w związku z jego bezprawnym pozbawieniem wolności oraz brakiem ponownego ustalenia przez sąd legalności jego umieszczenia w ośrodku.

D.D. przeciwko Litwie (skarga nr 13469/06)

14 lutego 2012 roku

Cierpiąca na schizofrenię skarżąca została ubezwłasnowolniona w 2000 roku. Jej adopcyjny ojciec został następnie wyznaczony jej opiekunem prawnym oraz, na jego wniosek, skarżąca została skierowana do ośrodka w czerwcu 2004 roku. Skarżąca została umieszczona w domu opieki, gdzie przebywa do dnia dzisiejszego. Skarżąca zarzuciła w szczególności, że została przyjęta do domu opieki wbrew swojej woli oraz bez możliwości kontroli sądowej.

Trybunał stwierdził, że **nie doszło do naruszenia Artykułu 5 ust. 1** (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego) Konwencji uznając, że zostało ustalone w sposób wiarygodny, że skarżąca cierpi na zaburzenia psychiczne wymagające przymusowego umieszczenia w zamknięciu. Ponadto umieszczenie jej w ośrodku wydawało się konieczne, ponieważ żadne inne środki nie były odpowiednie w jej przypadku. Trybunał uznał następnie, że **doszło do naruszenia Artykułu 5 ust. 4** (prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności) Konwencji mając na względzie fakt, że w sytuacji, gdy osoba będąca w stanie wyrażać swój pogląd pomimo, że została ubezwłasnowolniona jest ponadto pozbawiona wolności na wniosek swojego opiekuna, musi posiadać możliwość zakwestionowania swojego zamknięcia przed sądem przy pomocy osobnego pełnomocnika prawnego.

Prawo do rzetelnego procesu (Artykuł 6 Konwencji)

Mocie przeciwko Francji

8 kwietnia 2003 roku

Skarżący wystąpił do właściwych sądów krajowych, dochodząc głównie wzrostu wojskowej renty inwalidzkiej. Pierwsze postępowanie, które rozpoczęło się w 1988 roku, było nadal w toku, gdy Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok prawie 15 lat później; drugie postępowanie trwało prawie osiem lat.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 6 ust. 1** (prawo do rzetelnego procesu) Konwencji w związku z przewlekłością przedmiotowego postępowania. Trybunał zauważył, że renta inwalidzka stanowiła większość dochodów skarżącego. Postępowania, które miały w swojej istocie na celu zwiększenie renty skarżącego w świetle pogarszającego się stanu jego zdrowia, miały zatem szczególne znaczenie dla niego i wymagały szczególnej staranności ze strony władz.

Shtukatury przeciwko Rosji

(zobacz także poniżej „Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego”)

27 marca 2008 roku

Skarżący posiada historię choroby psychicznej i został uznany za osobę upośledzoną w 2003 roku. W następnym wniosku wniesionego przez jego matkę, sądy rosyjskie uznały w grudniu 2004 roku, że jest niezdolny do czynności prawnych. Jego matka została następnie

wyznaczona jego opiekunem prawnym a w listopadzie 2005 roku, skierowała go do szpitala psychiatrycznego. Skarżący sformułował w szczególności zarzut, że został ubezwłasnowolniony bez swojej wiedzy.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 6** (prawo do rzetelnego procesu) Konwencji w zakresie postępowań w przedmiocie ubezwłasnowolnienia skarżącego. Przypominając, że w sprawach dotyczących przymusowego zamknięcia, osoba chora psychicznie winna zostać przesłuchana albo osobiście albo, jeśli jest to konieczne, poprzez inną formę reprezentacji, Trybunał zauważył w szczególności, że skarżący, który sprawia wrażenie dość samodzielnej osoby, pomimo swojej choroby, nie miał możliwości uczestniczenia w postępowaniach dotyczących jego ubezwłasnowolnienia. Mając na względzie konsekwencje tych postępowań dla osobistej autonomii skarżącego oraz rzeczywiście wolności, jego udział był niezbędny nie tylko w celu umożliwienia mu przedstawienia swojego stanowiska, ale także w celu umożliwienia sędziemu wyrobienia opinii w przedmiocie jego zdolności umysłowych. Zatem, postanowienie z grudnia 2004 roku, wydane jedynie w oparciu o dowody z dokumentów, było bezzasadne i sprzeczne z zasadą postępowania dowodowego zapisaną w Artykule 6 ust. 1 Konwencji.

Farcas przeciwko Rumunii

14 września 2010 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Sprawa dotyczyła rzekomej niemożliwości dostępu skarżącego, który od momentu kiedy ukończył dziesięć lat cierpiał z powodu niepełnosprawności (postępująca dystrofia mięśni), do pewnych budynków, w szczególności należących do tych sądów, które były właściwe do rozpoznawania spraw w zakresie jego praw obywatelskich. Skarżący sformułował w szczególności zarzut, że nie miał możliwości zakwestionowania rozwiązania z nim umowy o pracę przez sądami krajowymi, ponieważ z uwagi na fakt, że wejście do budynków lokalnych sądów nie było specjalnie przystosowane, skarżący nie mógł wejść do budynku ani szukać pomocy w izbie adwokackiej.

Trybunał uznał skargę za **niedopuszczalną** (oczywiście bezzasadną) w związku z Artykułem 6 ust. 1 Konwencji (prawo do rzetelnego procesu) oraz 34 (prawo do skargi indywidualnej), rozpatrywanych osobno albo w związku z Artykułem 14 (zakaz dyskryminacji) Konwencji, uznając że ani prawo dostępu do sądu ani prawo do skargi indywidualnej nie zostało ograniczone przez przeszkody nie do pokonania, które mogłyby powstrzymać skarżącego przed wszczęciem postępowania lub wniesieniem skargi bądź komunikowaniem się z Trybunałem. Skarżący mógł wszcząć postępowanie przed sądami bądź przed władzami administracyjnymi za pośrednictwem poczty, a w razie konieczności za pomocą pośrednika. Lokalny urząd pocztowy był dostępny oraz, w każdym razie, dostęp do niego nie był niezbędny do wysłania listów. Pomoc adwokata nie była konieczna do wszczęcia przedmiotowego postępowania, a skarżący miał zawsze możliwość skontaktowania się z izbą adwokacką za pośrednictwem listu bądź faxu lub też wystąpić do sądu z wnioskiem o przyznanie mu bezpłatnej pomocy prawnej. Co więcej, nie zaobserwowano żadnego dyskryminującego traktowania skarżącego.

Stanev przeciwko Bułgarii

(zobacz także poniżej „Zakaz nieludzkiego lub poniżającego traktowania” oraz „Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego”)

17 stycznia 2012 roku (Wielka Izba)

Objęty częściową kuratelą wbrew swojej woli i przyjęty do domu opieki społecznej dla osób cierpiących na zaburzenia psychiczne skarżący zarzucił w szczególności, że nie mógł zwrócić się do sądu, by dochodzić zwolnienia z częściowej kurateli.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 6 ust. 1** (prawo do rzetelnego procesu) Konwencji w zakresie, w jakim pozbawiono skarżącego możliwości dostępu do sądu w celu przywrócenia mu zdolności do czynności prawnych. W sytuacji, gdy prawo dostępu do sądu nie było absolutne, a ograniczenie praw proceduralnych osoby mogło być uzasadnione nawet, gdy osoba została jedynie częściowo ubezwłasnowolniona, to prawo odwołania się do sądu w celu kontroli ubezwłasnowolnienia było jednym z najważniejszych praw tej osoby. Oznacza to, że osoby takie winny, co do zasady, korzystać z bezpośredniego dostępu do sądu w tym obszarze. Ponadto Trybunał zauważył, że istnieje obecnie trend na szczeblu europejskim zmierzający do umożliwienia osobom ubezwłasnowolnionym dostępu do sądu w celu dochodzenia przywrócenia im zdolności do

czynności prawnych. Instrumenty międzynarodowe dla ochrony osób z zaburzeniami psychicznymi podobnie nabierały rosnącego znaczenia, by przyznać im jak najwięcej autonomii prawnej³. Artykuł 6 ust. 1 Konwencji winien być interpretowany jako zasadnicza gwarancja, że każda osoba częściowo ubezwłasnowolniona, jak w przypadku skarżącego, ma bezpośredni dostęp do sądu, by dochodzić przywrócenia jego lub jej zdolności prawnej. Bezpośredni dostęp tego rodzaju nie był zapewniony w wystarczającym stopniu na mocy odpowiednich przepisów w Bułgarii.

*Zob. także: **Nataliya Mikhaylenko przeciwko Ukrainie**, wyrok z dnia 30 maja 2013 roku*

R.P. i Inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu (skarga nr 38245/08)

9 października 2012 roku

Pierwsza skarżąca to matka urodzonego przedwcześnie dziecka, które cierpiało na liczne poważne schorzenia wymagające stałej opieki. Władze lokalne rozpoczęły postępowanie w sprawie opieki z powodu wątpliwości dotyczących zdolności pierwszej skarżącej, która cierpiała na problemy z przyswajaniem wiedzy, co do zapewnienia takiej opieki. Pierwsza skarżąca zatrudniła adwokatów do reprezentowania jej w tym postępowaniu, ale wobec poważnych obaw, że nie byłaby w stanie zrozumieć ich porad, zwrócono się do konsultanta klinicznego do spraw psychiatrii o przeprowadzenie badania w celu określenia czy była ona zdolna do wydawania poleceń. Psychiatra uznał, że miałyby ona duże trudności ze zrozumieniem porad udzielonych przez swoich prawników i nie byłaby w stanie podjąć przemyślanych decyzji na podstawie otrzymanej porady. Sąd wyznaczył następnie adwokata z urzędu⁴, który miał sprawować kuratelę nad pierwszą skarżącą *ad litem* i wydawać polecenia jej pełnomocnikom w imieniu skarżącej. Pierwsza skarżąca podniosła zarzut, że wyznaczenie adwokata z urzędu stanowiło naruszenie jej prawa dostępu do sądu. Trybunał przypomniał, mając na względzie istotne znaczenie, jakie miało postępowanie dla pierwszej skarżącej - która mogła zostać pozbawiona zarówno opieki, jak i dostępu do swojego jedyne dziecko oraz mając na uwadze wymogi określone w Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawach Osób Niepełnosprawnych⁵, że Państwa-Strony winny zapewnić odpowiednie warunki, by ułatwić osobom niepełnosprawnym zajmowanie aktywnego stanowiska w postępowaniu oraz zapewnić nie tylko odpowiednie, ale i konieczne środki gwarantujące, że jej interes będą reprezentowane. Obserwując, że w przedmiotowej sprawie, wyznaczenie adwokata z urzędu do reprezentowania skarżącej było proporcjonalne do uzasadnionego prawnie celu oraz, w szczególności, nie zostało to przeprowadzone pochopnie, a także że istniały stosowne procedury, umożliwiające skarżącej korzystanie z odpowiednich i skutecznych środków w celu zakwestionowania przedmiotowej kwestii w każdym czasie, Trybunał uznał, że istota prawa dostępu do sądu pierwszej skarżącej nie została ograniczona. Trybunał uznał następnie, że **nie doszło do naruszenia Artykułu 6 ust. 1** (prawo do rzetelnego procesu) Konwencji.

Blokhin przeciwko Rosji

23 marca 2016 roku (Wielka Izba)

Sprawa dotyczyła zatrzymania na 30 dni 12-letniego chłopca, który cierpiał na zaburzenia psychiczne i neurobehawioralne, w tymczasowym ośrodku zatrzymań dla młodocianych sprawców. Skarżący utrzymywał w szczególności, że postępowanie przeciwko niemu było niesprawiedliwe, zarówno dlatego, że rzekomo został przesłuchany przez policję pod nieobecność jego opiekuna, pełnomocnika prawnego lub nauczyciela, a także dlatego, że nie dano mu możliwości przesłuchania dwóch świadków strony przeciwnej.

---

³ Trybunał odniósł się w tym zakresie do Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawach Osób Niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 roku oraz Zaleceń nr R (99)4 wydanych przez Komitet Ministrów Rady Europy dotyczących ochrony prawnej ubezwłasnowolnionych osób dorosłych z dnia 23 lutego 1999 roku, które rekomendowały by wprowadzić odpowiednie procedury ochronne w celu objęcia jak najpełniejszą ochroną prawną osoby ubezwłasnowolnione oraz by zapewnić okresowy przegląd ich statusu oraz zastosować w odpowiedni sposób dostępne środki (zob. ust. 244 wyroku)

⁴ W Anglii i Walii adwokat z urzędu działa na rzecz osób, które z uwagi na brak zdolności umysłowych i niemożność właściwego prowadzenia swoich spraw, nie są w stanie reprezentować się osobiście, a żadna inna odpowiednia osoba lub instytucja nie jest w stanie ani nie chce działać w ich imieniu

⁵ Zobacz powyżej, strona 2

Wielka Izba uznała, że doszło do **naruszenia Artykułu 6 §§ 1 i 3** (prawo do rzetelnego procesu) Konwencji stwierdzając, że prawa do obrony skarżącego zostały naruszone, ponieważ został przesłuchany przez policję bez pomocy prawnej, a zeznania dwóch świadków, którym nie mógł zadać pytań, stanowiły podstawę jego osadzenia w ośrodku tymczasowym. W tym wyroku Wielka Izba podkreśliła w szczególności, że było to niezbędne dla zapewnienia odpowiednich gwarancji proceduralnych w celu ochrony najlepszego interesu i dobrobytu dziecka, gdy zagrożona była jego wolność. Dzieci niepełnosprawne mogą ponadto wymagać dodatkowych zabezpieczeń w celu zapewnienia im wystarczającej ochrony. W tym przypadku Wielka Izba uznała również, że doszło do **naruszenia Artykułu 3** (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) oraz **naruszenia Artykułu 5 § 1** (prawo do wolności i bezpieczeństwa) Konwencji.

Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (Artykuł 8 Konwencji)

Dostęp do plaży

Botta przeciwko Włochom

24 lutego 1998 roku

Skarżący to osoba niepełnosprawna. W 1990 roku pojechał on na wakacje do nadmorskiego kurortu Lido degli Estensi (Włochy) w towarzystwie przyjaciela, który jest również niepełnosprawny. Na miejscu odkrył, że kąpielisko nie ma udogodnień umożliwiających osobom niepełnosprawnym dostęp do plaży i morza (w szczególności specjalnych ramp oraz specjalnie wyposażonych toalet i pryszniców). Skarżący sformułował w szczególności zarzut ograniczenia życia prywatnego oraz rozwoju swojej osobowości na skutek niepodjęcia przez Włochy odpowiednich środków w celu naprawienia zaniedbań dotyczących prywatnego kąpieliska w Ligo degli Estensi, mianowicie braku toalet i ramp umożliwiających korzystanie osobom niepełnosprawnym z dostępu do morza.

Trybunał uznał, że **Artykuł 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) **nie miał zastosowania** w przedmiotowej sprawie. Trybunał stwierdził, że prawo, którego dochodzi skarżący, mianowicie prawo dostępu do plaży i morza w miejscu oddalonym od jego normalnego miejsca zamieszkania w czasie wakacji dotyczyło szeroko pojętych relacji interpersonalnych i nieokreślonego celu oraz że nie istnieje możliwy do wyobrażenia bezpośredni związek pomiędzy środkami, które państwo miałyby podjąć w celu naprawienia zaniedbań dotyczących prywatnego kąpieliska, a życiem prywatnym skarżącego.

Dostęp do budynków użyteczności publicznej

Zehnalova i Zehnal przeciwko Republice Czeskiej

14 maja 2002 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Pierwsza skarżąca jest niepełnosprawna, drugi skarżący jest jej mężem. Skarżący sformułowali zarzut, że cierpią z powodu dyskryminacji w zakresie korzystania z praw w związku ze stanem fizycznym pierwszej skarżącej. Podnieśli, że duża liczba budynków użyteczności publicznej oraz budynków otwartych dla publiczności w ich rodzinnym mieście była dla nich niedostępna oraz że władze krajowe nie naprawiły tej sytuacji.

Trybunał uznał skargę za **niedopuszczalną**. Trybunał uznał w szczególności, że Artykuł 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji nie miał zastosowania w przedmiotowej sprawie oraz że skarga dotycząca zarzutu naruszenia tego Artykułu powinna zostać odrzucona jako niezgodna *ratione materiae* z postanowieniami Konwencji. W ocenie Trybunału pierwsza skarżąca nie wykazała zwłaszcza istnienia specjalnego związku między brakiem dostępu do budynków, o których mowa a szczególnymi potrzebami jej życia prywatnego. W świetle dużej liczby budynków, których dotyczy skarga, pojawiły się wątpliwości, czy pierwsza skarżąca miała potrzebę korzystania z nich codziennie oraz czy istniał bezpośredni i bliski związek pomiędzy środkami, które państwo

miałoby podjąć a życiem prywatnym skarżące; skarżący nie zrobili nic, by rozwiązać te wątpliwości. Trybunał zauważył następnie, że władze krajowe nie pozostały bierne i sytuacja w rodzinnym mieście skarżących poprawiła się w przeciągu kilku ubiegłych lat.

*Zob. także: **Farcas przeciwko Rumunii**, decyzja w przedmiocie dopuszczalności z dnia 14 września 2010 roku.*

Molka przeciwko Polsce

11 kwietnia 2006 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Skarżący to osoba niepełnosprawna w stopniu ciężkim, która może poruszać się jedynie na wózku inwalidzkim. W 1998 roku został przywieziony przez swoją matkę do lokalu wyborczego, gdzie zamierzał oddać głos w wyborach do rad gmin, rad powiatowych i sejmików województw. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej poinformował matkę skarżącego, że skarżący nie może oddać głosu, ponieważ nie można wynosić karty do głosowania poza siedzibę lokalu wyborczego, a on nie miał zamiaru wnieść skarżącego do lokalu. Skarżący wrócił do domu nie oddawszy głosu. Skarżący sformułował w szczególności zarzut, że pozbawiono go prawa do głosowania w związku z jego niepełnosprawnością.

Trybunał uznał skargę za **niedopuszczalną**. Konkludując, że rady gmin, rady powiatów oraz rady województw nie posiadają żadnych podstawowych uprawnień w zakresie stanowienia przepisów i nie tworzą części ustawodawstwa Rzeczypospolitej Polskiej Trybunał stwierdził, że Artykuł 3 (prawo do wolnych wyborów) Protokołu nr 1 do Konwencji nie miał zastosowania do wyborów tych organów. Trybunał stwierdził następnie, że ta część skargi jest niezgodna *ratione materiae* z postanowieniami Konwencji. Odnosząc się następnie do Artykułu 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji Trybunał zauważył, że w licznych sprawach uznał, że Artykuł 8 ma istotne znaczenie dla skarg dotyczących publicznego finansowania w celu ułatwienia mobilności i podniesienia jakości życia skarżących, którzy zmagają się z niepełnosprawnością.⁶ Bardziej ogólnie ujmując, Trybunał zauważył, że skuteczne korzystanie przez osoby niepełnosprawne z praw konwencyjnych może wymagać wprowadzenia różnych pozytywnych środków przez właściwe władze krajowe. W tym zakresie Trybunał odsyła do różnych dokumentów przyjętych przez Radę Europy, które podkreślają znaczenie pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie, w szczególności w życiu politycznym i publicznym.⁷ Trybunał nie wykluczył, że w okolicznościach takich jak w niniejszej sprawie istnieje dostateczny związek między środkami do jakich dążył skarżący, a jego życiem osobistym w obszarze stosowania Artykułu 8 Konwencji. Jednakże Trybunał nie uznał za konieczne rozstrzygnięcia w przedmiocie oceny zastosowania Artykułu 8 w przedmiotowej sprawie, ponieważ skarga podniesiona przez skarżącego była niedopuszczalna z innych przyczyn (skarżący nie wykazał w szczególności, że nie mógł uzyskać pomocy od innych osób, by wejść do lokalu wyborczego, a zarzucana sytuacja stanowiła jedynie pojedynczy incydent w przeciwieństwie do szeregu przeszkód natury architektonicznej i innej, które uniemożliwiają osobom niepełnosprawnym nawiązanie relacji z innymi ludźmi i światem zewnętrznym). Skarga wniesiona na podstawie Artykułu 8 Konwencji jest zatem oczywiście bezzasadna.

Dostęp do budynku mieszkalnego

Sprawy w toku

⁶ Zobacz [Marzari przeciwko Włochom](#), decyzja w przedmiocie dopuszczalności z dnia 4 maja 1999 roku; [Maggiolini przeciwko Włochom](#), decyzja w przedmiocie dopuszczalności z dnia 13 stycznia 2000 roku; [Sentges przeciwko Holandii](#), decyzja w przedmiocie dopuszczalności z dnia 8 lipca 2003 roku; [Pentiacova i Inni przeciwko Republice Mołdawii](#), decyzja w przedmiocie dopuszczalności z dnia 4 stycznia 2005 roku.

⁷ [Zalecenia nr R \(92\) 6](#) Komitetu Ministrów Rady Europy dla Państw Członkowskich z dnia 9 kwietnia 1992 roku dotyczące spójnej polityki na rzecz osób niepełnosprawnych; [Zalecenie 1185 \(1992\)](#) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy dla Państw Członkowskich z dnia 7 maja 1992 w sprawie polityki na rzecz rehabilitacji osób niepełnosprawnych; Artykuł 15 („Prawo osób niepełnosprawnych do samodzielności, integracji społecznej i do udziału w życiu wspólnoty”) zmienionej [Europejskiej Karty Społecznej](#), otwartej do podpisu w dniu 3 maja 1996 roku; [Zalecenie Rec\(2006\)5](#) Komitetu Ministrów z dnia 5 kwietnia 2006 roku w sprawie planu działań Rady Europy na rzecz promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie w latach 2006-2015.

Neagu przeciwko Rumunii (nr 49651/16)

Sprawa zakomunikowana rządowi Rumunii w dniu 8 marca 2017 roku

Wspomagane samobójstwo⁸ oraz autonomia osobista

Pretty przeciwko Zjednoczonemu Królestwu

29 kwietnia 2002 roku

Sprawa dotyczy odmowy wydania przez władze zgody na zwolnienie z odpowiedzialności karnej męża skarżącej, jeżeli ten pomoże jej w popełnieniu samobójstwa. Skarżąca umierała z powodu schorzenia neuronu ruchowego, nieuleczalnej choroby zwyrodnieniowej mięśni. Mając na względzie, iż końcowe stadium choroby jest bolesne i upokarzające, skarżąca chciała posiadać kontrolę nad tym kiedy i w jaki sposób umrze. Z uwagi na swoją chorobę skarżąca nie była w stanie samodzielnie popełnić samobójstwa. Skarżąca sformułowała w szczególności zarzut, że prawo do samostanowienia przejawiało się w całej treści Konwencji, a w Artykule 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) prawo to było najbardziej uznane i gwarantowane. Skarżąca stwierdziła, że oczywiste jest, że prawo to obejmuje prawo podejmowania decyzji na temat własnego ciała oraz tego co się z nim stanie, włączając w to prawo wyboru sposobu i terminu śmierci.

Chociaż wcześniejsze orzecznictwo nie określało prawa do samostanowienia jako wchodzącego w zakres stosowania Artykułu 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji Trybunał uznał, że pojęcie autonomii osobistej stanowi ważną zasadę leżącą u podstaw interpretacji jego wytycznych. W przedmiotowej sprawie skarżąca cierpiała z powodu wyniszczających skutków choroby zwyrodnieniowej, która dalej pogarszała jej stan zdrowia i zwiększała jej cierpienie fizyczne i psychiczne. Nie negując w żaden sposób zasady świętości życia, na mocy Artykułu 8 pojęcie jakości życia nabiera znaczenia i nie można wykluczyć, że uniemożliwienie skarżącej dokonania wyboru, by uniknąć niegodnego i bolesnego końca jej życia, stanowiło ingerencję w jej prawo do poszanowania życia osobistego. Artykuł 8 Konwencji miał zatem zastosowanie. W niniejszej sprawie Trybunał stwierdził, że **nie doszło do naruszenia Artykułu 8** Konwencji uznając, że zarzucana ingerencja może być uzasadniona jako niezbędna w społeczeństwie demokratycznym dla ochrony praw innych osób. Niewątpliwie stan zdrowia osób śmiertelnie chorych będzie się różnić. Jednakże wielu z nich będzie bezbronnych, a jest to bezbronność tego rodzaju, która zapewnia przesłanki racjonalne dla omawianego prawa. To w głównej mierze państwo dokonuje oceny ryzyka oraz prawdopodobieństwa nadużyć w sytuacji, gdyby generalny zakaz wspomaganego samobójstwa został złagodzony lub gdy zostaną stworzone wyjątki.

Zmiany w ustaleniach mentorskich

A.-M. V przeciwko Finlandii (nr 53251/13)

23 marca 2017 roku

Sprawa dotyczyła skargi niepełnosprawnego intelektualnie mężczyzny odnośnie do tego, że fiński sąd odmówił dokonania zmiany mentora wyznaczonego mu przez sąd, co oznaczało, że uniemożliwiono mu zdecydowanie, gdzie i z kim chciałby mieszkać. Jego sądowy mentor wcześniej zdecydował, że przeprowadzka z jego miasta rodzinnego w południowej Finlandii do niewielkiej miejscowości na dalekiej północy z jego byłymi rodzicami zastępczymi nie była w jego najlepszym interesie. W powiązanych postępowaniach sądowych jego wniosek o zmianę mentora został oddalony.

Trybunał orzekł, że nie doszło do **naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji stwierdzając, że odmowa zmiany mentora przez sąd fiński, a więc uniemożliwienie mu mieszkania w miejscu które wybrał, była uzasadniona. Trybunał uznał w szczególności, że decyzja sądu fińskiego o odmowie zmian w ustaleniach

⁸ Zobacz także zestawienie „Eutanazja i EKPCz”

mentorskich, dokonana po dokładnym i uważnym rozpatrzeniu sytuacji skarżącego, uwzględniała w szczególności jego brak zdolności do zrozumienia, co mogłoby się zmienić w razie przeprowadzki, a mianowicie że pociągałaby za sobą radykalną zmianę warunków życia. Taka decyzja, podjęta w kontekście ochrony zdrowia i dobrostanu skarżącego, nie była zatem nieproporcjonalna. Ponadto skarżący brał udział we wszystkich etapach postępowania, a jego prawa, wola i preferencje zostały uwzględnione przez właściwe, niezależne i bezstronne sądy krajowe. Trybunał orzekł również, że w niniejszej sprawie **nie doszło do naruszenia Artykułu 2** (prawo do swobodnego przemieszczania się) **Protokołu nr 4** Konwencji.

Pozbawienie zdolności prawnej

Shtukaturov przeciwko Rosji (zobacz także powyżej „Prawo do rzetelnego procesu”)

27 marca 2008 roku

Skarżący posiada historię choroby psychicznej i został uznany za osobę upośledzoną w 2003 roku. W następstwie wniosku wniesionego przez jego matkę, sądy rosyjskie uznały w grudniu 2004 roku, że jest on niezdolny do czynności prawnych. Jego matka została następnie wyznaczona jego opiekunem prawnym a w listopadzie 2005 roku, skierowała go do szpitala psychiatrycznego. Skarżący sformułował w szczególności zarzut, że został ubezwłasnowolniony bez swojej wiedzy. Podniósł następnie, że bezprawnie przebywał w zamknięciu w szpitalu psychiatrycznym, gdzie nie mógł dochodzić przeglądu swojego statusu ani spotkać się z adwokatem oraz że został poddany leczeniu medycznemu wbrew swojej woli.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 8** Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji w związku z całkowitym ubezwłasnowolnieniem skarżącego, uznając, że ingerencja w jego życie prywatne nie była proporcjonalna do prawnie uzasadnionego celu przez rząd rosyjski w zakresie ochrony interesów i zdrowia innych osób. Przedmiotowa ingerencja doprowadziła do sytuacji, w której skarżący był całkowicie zależny od prawnego opiekuna w niemal wszystkich obszarach swojego życia na czas nieokreślony, co mógł kwestionować jedynie za pośrednictwem swojego opiekuna, który sprzeciwiał się wszelkim próbom zakończenia stosowania tego środka. Odnosząc się w szczególności do zasad ochrony prawnej niepełnosprawnych osób dorosłych określonych przez Komitet Ministrów Rady Europy w Zaleceniu nr R (99) 4 z dnia 23 lutego 1999 roku, rekomendującym, że przepisy mogą być bardziej elastyczne poprzez zapewnienie odpowiedzi „dostosowanej do potrzeb” każdej sprawy indywidualnej, Trybunał zauważył, że rosyjskie ustawodawstwo wyróżniało jedynie pełną zdolność do czynności prawnych oraz całkowite ubezwłasnowolnienie osoby chorej umysłowo oraz nie brało pod uwagę sytuacji będących na ich pograniczu.

Ivinović przeciwko Chorwacji

18 września 2014 roku

Od wczesnego dzieciństwa skarżąca, która urodziła się w 1946 roku, cierpi na porażenie mózgowie i porusza się na wózku inwalidzkim. Sprawa dotyczy postępowania wszczętego przez ośrodek pomocy społecznej, w którym została częściowo ubezwłasnowolniona.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji uznając, że chorwackie sądy wydając postanowienie w przedmiocie częściowego ubezwłasnowolnienia skarżącej nie przestrzegały procedury, która może być uznana za zgodną z gwarancjami wynikającymi z Artykułu 8.

A.N. przeciwko Litwie (nr 17280/08)

31 maja 2016 roku

Skarżący, który od dawna cierpiał na chorobę psychiczną, skarżył się, że pozbawiono go zdolności prawnej bez jego udziału lub wiedzy i że jako osoba ubezwłasnowolniona nie był w stanie samodzielnie wnosić o przywrócenie mu jego zdolności prawnej.

Trybunał orzekł, że doszło do **naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji. Po przeanalizowaniu procesu poprzedzającego

decyzję i uzasadnienia decyzji krajowych, doszedł do wniosku, że ingerencja w prawo skarżącego do poszanowania jego życia prywatnego była nieproporcjonalna do zamierzonego prawnego celu. Trybunał zauważył w szczególności, że sąd rejonowy nie miał możliwości osobistego zbadania skarżącego i oparł się w swojej decyzji zasadniczo na zeznaniach matki i opinii psychiatrycznej. Chociaż Trybunał nie miał wątpliwości co do kompetencji eksperta medycznego ani poważnego charakteru choroby skarżącego podkreślił, że samo istnienie zaburzenia psychicznego, nawet poważnego, nie może być jedynym powodem uzasadniającym pełne ubezwłasnowolnienie. Trybunał orzekł także, że doszło do **naruszenia Artykułu 6 § 1** (prawo do rzetelnego procesu sądowego) Konwencji stwierdzając, że system regulacji prawnych nie przewidywał koniecznych zabezpieczeń oraz że skarżący został pozbawiony jasnej, praktycznej i skutecznej możliwości uzyskania dostępu do sądu w związku z postępowaniami w sprawie ubezwłasnowolnienia, w szczególności w odniesieniu do jego wniosku o przywrócenie mu zdolności prawnej.

Pomoc finansowa dla rodziców w celu wychowania niepełnosprawnego dziecka

La Parola i Inni przeciwko Włochom

30 listopada 2000 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Dwoje pierwszych skarżących, będących bezrobotnymi, to rodzice trzeciego skarżącego, osoby nieletniej, która jest niepełnosprawna od urodzenia i w której imieniu również występowali. Skarżący zarzucili w szczególności, że poprzez odmowę ich niepełnosprawnemu dziecku skutecznej pomocy medycznej i finansowej, państwo włoskie dopuszczało się naruszenia prawa do życia i zdrowia.

Trybunał uznał skargę za **niedopuszczalną** (oczywiście bezzasadną), zgodnie z Artykułem 35 (kryteria dopuszczalności) Konwencji. Trybunał zauważył, że skarżący pobierali już na stałe zasiłek, który miał im pomóc poradzić sobie z niepełnosprawnością syna. Skala tego świadczenia wskazywała, że Włochy wywiązywały się z pozytywnego obowiązku wynikającego z Artykułu 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji.

Brak dostępu do prenatalnych badań genetycznych

R.R. przeciwko Polsce

26 maja 2011 roku

Będącej w ciąży matce dwójki dzieci - noszącej dziecko, które będzie cierpiało z powodu poważnych nieprawidłowości genetycznych - lekarze sprzeciwiający się aborcji celowo nie umożliwili dostępu do badań genetycznych we właściwym czasie, do których była uprawniona. Upłynął okres sześciu tygodni pomiędzy pierwszym badaniem USG wskazującym, że płód może być zdeformowany, a wynikami testu amniopunkcji, było więc zbyt późno, by mogła podjąć świadomą decyzję, czy kontynuować ciążę, czy też przeprowadzić legalną aborcję, ponieważ termin określony w przepisach upłynął. Jej córka urodziła się następnie z nieprawidłowością chromosomów. Skarżąca stwierdziła, że wychowywanie i kształcenie ciężko chorego dziecka było dla niej i dla dwójki jej dzieci wyniszczające. Po urodzinach trzeciego dziecka także jej mąż ją opuścił. Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji, ponieważ polskie prawo nie przewidywało żadnych skutecznych mechanizmów, które umożliwiłyby skarżącej dostęp do usług diagnostycznych by podjąć, w świetle otrzymanych wyników, świadomą decyzję czy ubiegać się o aborcję czy też nie. Mając na względzie fakt, że prawo krajowe w Polsce zezwalało na aborcję w przypadku wady rozwojowej płodu, powinny istnieć odpowiednie ramy prawne i proceduralne w celu zagwarantowania, że istotne, pełne i wiarygodne informacje na temat stanu płodu zostaną udostępnione ciężarnej kobiecie. Trybunał nie podzielił stanowiska polskiego Rządu, że zapewnienie dostępu do prenatalnych badań genetycznych było w rzeczywistości zapewnieniem dostępu do aborcji. Kobiety szukają dostępu do tego typu

badań z wielu powodów. Ponadto, państwa mają obowiązek zorganizowania usług zdrowotnych w celu zapewnienia, by skuteczne korzystanie przez pracowników służby zdrowia z wolności sumienia w kontekście zawodowym nie ograniczało pacjentom dostępu do usług, do których są uprawnieni. Ponadto Trybunał stwierdził w niniejszej sprawie, że doszło do naruszenia Artykułu 3 (zakaz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania) Konwencji, ponieważ skarżąca, która była bezbronna, została upokorzona i potraktowana w sposób „podły”. Ustalenie czy powinna mieć dostęp do badań genetycznych, zgodnie z zaleceniem lekarzy, zostało zaprzepaszczone przez opóźnienie, zamieszanie oraz brak odpowiedniego doradztwa i informacji.

Brak reprezentacji prawnej niepełnosprawnego dziecka

A.M.M. przeciwko Rumunii (skarga nr 2151/10)

14 lutego 2012 roku

Przedmiotowa sprawa dotyczy postępowania w przedmiocie ustalenia ojcostwa osoby nieletniej urodzonej w 2001 roku ze związku pozamałżeńskiego, która cierpi z powodu niepełnosprawności złożonej. W akcie urodzenia wpisano, że jego ojciec jest nieznan. Skarżący był początkowo reprezentowany przed Europejskim Trybunałem przez matkę, a następnie przez babcię ze strony matki, ponieważ jego matka cierpiała na poważne problemy wynikające z niepełnosprawności.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji, uznając że sądy krajowe nie zachowały właściwej równowagi pomiędzy prawem dziecka do ochrony jego interesów w postępowaniu, a prawem domniemanego ojca do odmowy poddania się badaniom na ustalenie ojcostwa lub uczestniczenia w postępowaniu. Ustalając, czy państwo rumuńskie w toku postępowania w przedmiocie ustalenia ojcostwa, podjęło działania z naruszeniem pozytywnego obowiązku wynikającego z Artykułu 8 Konwencji, Trybunał zauważył, w szczególności, że instytucja kurateli, która zgodnie z ustawodawstwem krajowym jest odpowiedzialna za ochronę interesów osób nieletnich oraz osób ubezwłasnowolnionych, w tym w postępowaniu sądowym, w którym brały udział, nie uczestniczyła w postępowaniu zgodnie z wymogami, chociaż ani skarżący ani jego matka nie byli reprezentowani przez adwokata na jakimkolwiek etapie postępowania. Mając na względzie dobro dziecka oraz przepisy nakładające na instytucję kurateli lub pełnomocnika biura oskarżyciela publicznego obowiązek uczestniczenia w postępowaniu dotyczącym ustalenia ojcostwa, to od decyzji władz zależało działanie w imieniu skarżącego w celu zrekompensowania trudności, z którymi zmierzała się jego matka oraz uniknięcia sytuacji pozostawienia skarżącego bez ochrony.

Leczenie medyczne a brak zgody

Glass przeciwko Zjednoczonemu Królestwu

8 marca 2004 roku

Przedmiotowa sprawa dotyczy podawania leków dziecku niepełnosprawnemu w stopniu ciężkim (drugi skarżący) pomimo sprzeciwu matki (pierwsza skarżąca). Uznając, że dziecko znajduje się w stadium terminalnym oraz mając na względzie potrzebę złagodzenia jego bólu, lekarze podali mu dermorfinę wbrew woli matki. Co więcej, informacja o „zakazie reanimacji” została włączona do kartoteki medycznej dziecka bez konsultacji z matką. W rzeczonym czasie w szpitalu wywiązały się spory z udziałem członków rodzin i lekarzy. Dziecko przeżyło krytyczny etap i mogło zostać wypisane do domu. Skarżący podnieśli w szczególności, że ustawodawstwo Zjednoczonego Królestwa i praktyka nie zapewniły poszanowania integralności fizycznej i moralnej dziecka.

Trybunał uznał, że decyzja władz w przedmiocie nieuwzględnienia sprzeciwu matki w zakresie proponowanej metody leczenia w obliczu braku upoważnienia wydanego przez sąd, stanowiła **naruszenie Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji. Trybunał stwierdził, że decyzja o objęciu leczeniem drugiego skarżącego pomimo sprzeciwu matki, spowodowała ingerencję w jego prawo do poszanowania życia prywatnego, a w szczególności jego prawa do integralności fizycznej.

Przedmiotowa ingerencja była zgodna z prawem, a działania podjęte przez personel szpitalny dążyły do osiągnięcia prawnie uzasadnionego celu. Co do kwestii niezbędności zarzucanej ingerencji, Trybunał nie otrzymał satysfakcjonującego wyjaśnienia, dlaczego szpital na początkowym etapie nie dążył do interwencji sądów w celu przewyciężenia impasu z matką. Obowiązek podjęcia takiej inicjatywy oraz załagodzenia sytuacji w oczekiwaniu na dalszy stan zagrożenia, leżał po stronie szpitala. Zamiast tego lekarze wykorzystali ograniczony czas na starania związane z narzuceniem matce swojego zdania.

Niedopełnienie obowiązków służbowych przez personel medyczny

Spyra i Kranczkowski przeciwko Polsce

25 września 2012 roku

Skarżący, matka i syn - cierpiący obecnie z powodu ciężkiej niepełnosprawności i wymagający stałej opieki, ciągłej readaptacji i specjalnej diety - sformułowali zarzut, że niepełnosprawność drugiego skarżącego została spowodowana przez brak odpowiedniego leczenia, gdy pierwsza skarżąca rodziła w szpitalu, w szczególności ponieważ personel pielęgniarski nie wypełnił standardów dotyczących opieki nad noworodkami. Skarżący podnieśli ponadto zarzut braku skutecznych procedur podjętych przez polskie władze w celu wyjaśnienia przyczyny niepełnosprawności.

Trybunał uznał, że **nie doszło do naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji. Zwracając uwagę w szczególności, że zgodnie z opinią biegłych leczenie skarżącego było przeprowadzone właściwie i zgodnie z zasadami praktyki lekarskiej, Trybunał stwierdził, że odpowiedzialność państwa nie wchodziła w zakres materialny Artykułu 8. Odnosząc się z kolei do aspektu proceduralnego tego przepisu Trybunał zauważył na początku, że skarżący wykorzystali w sposób prawidłowy dostępne środki odwoławcze w celu rzucenia światła na przyczyny niepełnosprawności syna. Sprawa skarżących została ponadto rozpoznana w postępowaniu cywilnym w trzech instancjach oraz przez komisję dyscyplinarną izby lekarskiej, w ramach procedur, które nie mogły zostać poddane krytycznej ocenie i które wykluczyły jakikolwiek związek pomiędzy działaniem personelu medycznego a niepełnosprawnością skarżącego, rzucając światło na przyczyny problemu. Zatem, chociaż śledztwo w sprawie karnej mogło poruszać kwestie wchodzące w zakres stosowania Artykułu 8, polski system prawny, jako całość, zapewnił skarżącym środki odwoławcze przy pomocy których ich sprawa została zbadana w sposób właściwy.

Gwałt dokonany na osobie upośledzonej

X i Y przeciwko Holandii (skarga nr 8978/80)

26 marca 1985 roku

Upośledzona umysłowo dziewczyna (druga skarżąca) została zgwałcona w ośrodku dla dzieci z upośledzeniem umysłowym, w którym przebywała, dzień po swoich 16-tych urodzinach (co w Holandii było dopuszczalnym wiekiem odbycia stosunku seksualnego), przez krewnego osoby odpowiedzialnej za nią. Na skutek zdarzenia doznała traumy, ale uznano ją za niezdolną do podpisania oficjalnej skargi z uwagi na jej niedojrzałość umysłową. W jej zastępstwie podpis złożył ojciec (pierwszy skarżący) lecz postępowanie przeciwko sprawcy gwałtu nie zostało wszczęte, ponieważ dziewczyna musiała złożyć skargę osobiście. Sądy stwierdziły istnienie luki w prawie.

Trybunał przypomniał, że chociaż celem Artykułu 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego) Konwencji jest w istocie ochrona jednostki przed arbitralną ingerencją władz państwowych, nie zobowiązuje on tylko państwa do powstrzymania się od takiej ingerencji: dodatkowo oprócz zasadniczo negatywnego zobowiązania mogą istnieć pozytywne obowiązki nierozzerwalnie związane ze skutecznym poszanowaniem życia prywatnego. W przedmiotowej sprawie Trybunał uznał, że ochrona zapewniana przez prawo cywilne w przypadku przestępstwa tego rodzaju, jakie zostało popełnione wobec drugiej skarżącej była niewystarczająca. Przedmiotowa sprawa dotyczyła zagrożenia fundamentalnych wartości i podstawowych aspektów życia prywatnego. Skuteczny środek odstraszający był niezbędny w tym zakresie i mógł zostać osiągnięty jedynie na mocy przepisów prawa

karnego. Obserwując, że holenderski kodeks karny nie zapewnił skarżącej praktycznej i odpowiedniej ochrony, Trybunał uznał zatem w konkluzji, mając na względzie charakter zarzucanego przestępstwa, że druga skarżąca była ofiarą **naruszenia Artykułu 8**.

Pozbawienie władzy rodzicielskiej, ustanowienie opieki nad dzieckiem oraz prawo rodziców niepełnosprawnych do kontaktu z dzieckiem

Kutzner przeciwko Niemcom

26 lutego 2002 roku

Skarżący, mąż i żona oraz ich dwie córki mieszkali od momentu narodzenia dzieci z rodzicami pierwszego skarżącego oraz samotnym bratem w starym domu na wsi. Skarżące uczęszczały do szkoły specjalnej dla osób borykających się z trudnościami w nauce. Z uwagi na ich opóźniony rozwój fizyczny, a w szczególności umysłowy, dziewczynki były konsultowane wielokrotnie przez lekarzy. Za radą jednego z lekarzy oraz na wniosek skarżących dziewczynki otrzymały pomoc dydaktyczną oraz wsparcie na wczesnym etapie. Skarżący zarzucili, że pozbawienie ich władzy rodzicielskiej nad córkami oraz umieszczenie ich w rodzinach zastępczych, głównie na tej podstawie, że nie posiadali zdolności intelektualnych do wychowania własnych dzieci, stanowiło naruszenie ich prawa do poszanowania życia rodzinnego.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji. Trybunał uznał, że władze mogły mieć uzasadnione obawy dotyczące opóźnienia w rozwoju dzieci, co zostało zauważone przez różne placówki pomocy społecznej, które zajmowały się ich sprawą oraz przez psychologów. Jednakże, Trybunał uznał, że postanowienie w przedmiocie umieszczenia dzieci w rodzinie zastępczej samo w sobie, a przede wszystkim jego wykonanie było niezadowolające. W przedmiotowej sprawie Trybunał uznał, że chociaż przesłanki, na które powoływała się władza administracyjna i sądownicza były istotne, nie uzasadniały one w sposób wystarczający tak poważnej ingerencji w życie rodzinne skarżących. Pomimo marginesu swobody uznania władz krajowych, ingerencja nie była zatem proporcjonalna do prawnie uzasadnionego celu.

Saviny przeciwko Ukrainie

18 grudnia 2008 roku

Sprawa dotyczyła umieszczenia dzieci w placówce opiekuńczej na tej podstawie, że ich rodzice, którzy od dzieciństwa byli niewidomi, nie zapewnili im odpowiedniej opieki oraz warunków mieszkalnych. Władze krajowe oparły swoją decyzję na ustaleniu, że skarżący nie posiadali środków finansowych a ich cechy osobiste stanowiły zagrożenie dla życia, zdrowia wychowania moralnego dzieci. W szczególności nie byli oni w stanie zapewnić dzieciom odpowiedniego żywienia, ubrania, higieny oraz opieki zdrowotnej lub zagwarantować, że dostosują się do kontekstu społecznego i edukacyjnego. Skarżący odwołali się od tej decyzji, jednak bezskutecznie.

Trybunał, stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji, mając wątpliwości co do dostatecznej ilości materiału dowodowego, na podstawie którego władza oparła swoje ustalenia, że warunki bytowe dzieci rzeczywiście zagrażają ich życiu i zdrowiu. Władza sądownicza zbadała tylko ten rodzaj trudności, który mógł zostać przezwyciężony za pomocą planowanego wsparcia finansowego i pomocy społecznej, a także skutecznego doradztwa, a nie przeanalizowała stopnia, w jakim nieodwracalna niezdolność skarżących do zapewnienia wymaganej opieki była odpowiedzialna za braki w wychowaniu dzieci. Odnosząc się do kwestii dotyczącej braku odpowiedzialności rodziców faktycznie nie został uzyskany żaden niezależny materiał dowodowy (taki jak opinia psychologa) w celu dokonania oceny dojrzałości emocjonalnej i umysłowej skarżących lub ich motywacji do rozwiązania problemów rodzinnych. Sądy nie dokonały ponadto oceny starań skarżących, podjętych w celu zmiany sytuacji. Co więcej, Trybunał zauważył, że dzieci nie zostały przesłuchane przez sędziego na żadnym etapie

postępowania. Ponadto dzieci nie tylko zostały zabrane od biologicznych rodziców, ale także zostały umieszczone w różnych placówkach.

A.K. i L przeciwko Chorwacji (skarga nr 37956/11)

8 stycznia 2013 roku

Pierwsza skarżąca to matka drugiego skarżącego, który urodził się w 2008 roku. Krótco po narodzinach drugi skarżący został umieszczony, za zgodą matki, w rodzinie zastępczej w innym mieście, na tej podstawie, że jego matka nie miała żadnego źródła dochodu i mieszkała w zniszczonym lokalu bez ogrzewania. Pierwsza skarżąca sformułowała w szczególności zarzut, że nie była reprezentowana w późniejszym postępowaniu sądowym, które zakończyło się postanowieniem w przedmiocie pozbawienia jej władzy rodzicielskiej na tej podstawie, że była lekko upośledzona oraz że jej syn został skierowany do adopcji bez jej wiedzy, zgody lub udziału w procedurze adopcyjnej.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji. Obserwując w szczególności, że pomimo wymogu prawnego oraz ustaleń władz, że pierwsza skarżąca była lekko upośledzona, nie była reprezentowana przez adwokata w postępowaniu w przedmiocie pozbawienia jej władzy rodzicielskiej oraz że nieinformując jej o procedurze adopcyjnej władze krajowe pozbawiły ją możliwości ubiegania się o przywrócenie władzy rodzicielskiej zanim więzi pomiędzy nią a jej synem zostaną ostatecznie zerwane przez adopcję, Trybunał stwierdził, że ograniczono pierwszej skarżącej możliwość korzystania z praw gwarantowanych na mocy przepisów krajowych oraz że nie była ona w sposób wystarczający włączona w proces decyzyjny.

Dmitriy Rvabov przeciwko Rosji

1 sierpnia 2013 roku

Skarżący sformułował zarzut, że posiadał jedynie ograniczone prawo do kontaktu z synem w następstwie umieszczenia go pod opieką dziadków ze strony matki, krótco po narodzeniu w kwietniu 2002 roku, ponieważ on i jego żona (już nieżyjąca) cierpieli na schizofrenię. Podniósł on w szczególności, że postanowienie sądu w przedmiocie ograniczenia jego władzy rodzicielskiej na tej podstawie, że stanowił zagrożenie dla syna, nie było przekonujące, a każde przyznane mu prawo do kontaktu było iluzoryczne, ponieważ spotkanie mogło mieć miejsce za zgodą opiekuna prawnego dziecka, babki ze strony matki, która była nieprzychylna jakimkolwiek jego kontaktom z synem.

W okolicznościach niniejszej sprawy Trybunał stwierdził, że **nie doszło do naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji. Nie ulegało wątpliwości, że ograniczenie władzy rodzicielskiej skarżącemu stanowiło ingerencję w jego prawo do poszanowania życia rodzinnego. Przedmiotowa ingerencja była jednakże zgodna z prawem, realizowała uzasadniony cel ochrony zdrowia i moralności oraz praw i wolności dziecka i była konieczna w społeczeństwie demokratycznym w rozumieniu Artykułu 8 Konwencji.

Kocherov i Sergejeva przeciwko Rosji

29 marca 2016 roku

Pierwszy skarżący, który miał lekką niepełnosprawność intelektualną, mieszkał w domu opieki w latach 1983-2012. W 2007 roku urodziła mu się córka, druga skarżąca. Tydzień po jej narodzinach dziecko zostało umieszczone w domu opieki publicznej, gdzie za zgodą pierwszego skarżącego pozostało przez kilka lat. W 2012 roku pierwszy skarżący został zwolniony z domu opieki i wyraził zamiar zabrania drugiej skarżącej pod swoją opiekę. Jednakże sądy krajowe ograniczyły jego władzę rodzicielską nad dzieckiem. Druga skarżąca pozostała zatem w publicznym domu opieki, pomimo że pierwszemu skarżącemu zezwolono na utrzymywanie z nią regularnego kontaktu. W 2013 roku udało mu się doprowadzić do zniesienia ograniczenia władzy rodzicielskiej i druga skarżąca zamieszkała z nim. Skarżący zarzucili, że w wyniku ograniczenia władzy rodzicielskiej pierwszego skarżącego ich ponowne połączenie zostało odroczone o rok.

Trybunał orzekł, że doszło do **naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji stwierdzając, że powody, na które powołały się sądy rosyjskie, aby ograniczyć władzę rodzicielską pierwszego skarżącego nad drugą skarżącą

były niewystarczające, by uzasadnić ingerencję w życie rodzinne skarżących. Ingerencja ta była zatem nieproporcjonalna do zamierzonego prawnego celu. W szczególności, co do niepełnosprawności umysłowej pierwszego skarżącego Trybunał zauważył, że z raportu przedłożonego władzom krajowym wynika, że jego stan zdrowia umożliwiał mu pełne wykonywanie władzy rodzicielskiej. Jednakże sąd krajowy nie wziął pod uwagę tego dowodu. Co więcej, chociaż kwestia czy matka stanowiła zagrożenie dla dziecka, miała bezpośrednie znaczenie dla ustalenia równowagi pomiędzy interesem dziecka, a interesem jej ojca, sądy krajowe oparły swoje obawy o bezpieczeństwo drugiej skarżącej wyłącznie na tym, że matka nie miała zdolności prawnej, bez wykazania, że jej zachowanie naraziło lub mogło narazić na ryzyko drugą skarżącą. Ich odniesienie się do statusu prawnego matki nie było zatem wystarczającą podstawą do ograniczenia władzy rodzicielskiej pierwszego skarżącego.

Kacper Nowakowski przeciwko Polsce

10 stycznia 2017 roku

Sprawa dotyczyła prawa do kontaktu głuchoniemego ojca z jego synem, który również ma upośledzenie słuchu. Skarżący w szczególności skarżył się na oddalenie jego wniosku o przedłużenie kontaktu z synem.

Trybunał orzekł, że doszło do **naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji stwierdzając, że pomimo tego, iż napięta relacja rodziców nie ułatwiła polskiemu sądowi podjęcia decyzji co do praw do kontaktu, powinny one jednak podjąć środki w celu pogodzenia sprzecznych interesów stron mając na uwadze, że interesy dziecka są nadrzędne. Sądy w szczególności nie zbadały właściwie możliwości, jakie istniały na mocy ustawodawstwa krajowego, które ułatwiłyby rozszerzenie kontaktów skarżącego z jego synem. Co więcej, nie przewidziały środków bardziej dostosowanych do niepełnosprawności skarżącego, takich jak uzyskanie ekspertyzy od specjalistów znających problemy, z którymi borykają się osoby z wadami słuchu. Sądy natomiast oparły się na opiniach ekspertów, które koncentrowały się na barierach komunikacyjnych między ojcem i synem, zamiast zastanowić się nad możliwymi sposobami przewyżczenia tego.

Udogodnienia w miejscu pracy

Bayrakci przeciwko Turcji

5 lutego 2016 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

W następstwie wypadku drogowego skarżący, który był zatrudniony jako urzędnik podatkowy, miał amputowaną jedną nogę i został zarejestrowany jako niepełnosprawny w 60%. Skarżył się, że jego kierownictwo nie zastosowało się do przepisów dotyczących niepełnosprawności, w szczególności poprzez niezainstalowanie odpowiednich toalet w miejscu pracy.

Trybunał odrzucił skargę skarżącego z powodu niewyczerpania środków krajowych stwierdzając, że nie wniósł do sądów tureckich powództwa przeciwko władzom państwowym z tytułu nieprzestrzegania ustawowych przepisów o niepełnosprawności i uznał, że jego skarga jest **niedopuszczalna**. Brak odpowiednich toalet w jego miejscu pracy mógł wprawdzie mieć rzeczywiste i poważne konsekwencje dla codziennego życia skarżącego, takie jak wywołanie uczucia upokorzenia i cierpienia, które mogłyby wpłynąć na jakość jego życia prywatnego. Trybunał przypomniał jednak, że przed wniesieniem skargi skarżący są zobowiązani do wyczerpania środków krajowych w celu umożliwienia państwu zadośćuczynienia za naruszenie Konwencji. W niniejszej sprawie skarżący po prostu wytoczył powództwo o odszkodowanie przeciwko swojemu przełożonemu, bez podniesienia zarzutów konwencyjnych, przed tureckimi sądami administracyjnymi i nie mógł dlatego powiedzieć, że zrobił wszystko, czego można było rozsądnie oczekiwać od niego, by wyczerpać środki zaradcze dostępne w Turcji.

Prawo do zawarcia małżeństwa (Artykuł 12 Konwencji)

Lashin przeciwko Rosji

22 stycznia 2013 roku

Skarżący cierpi na schizofrenię i jest ubezwłasnowolniony od 2000 roku. W 2002 roku on i jego narzeczona wystąpili do właściwego organu w celu zarejestrowania ich małżeństwa. Nie mogli tego jednak uczynić bowiem rosyjski kodeks rodzinny zakazuje osobom ubezwłasnowolnionym zawierać małżeństwa ze względu na zaburzenia umysłowe.

Uznając już, że **doszło do naruszenia Artykułu 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji w związku z utrzymywaniem wobec skarżącego statusu osoby ubezwłasnowolnionej oraz jego niezdolnością do zapewnienia kontroli tego stanu w 2002 oraz 2003 roku, Trybunał uznał, że nie istnieje potrzeba odrębnego badania sprawy na podstawie Artykułu 12 (prawo do zawarcia małżeństwa). Niezdolność skarżącego do zawarcia małżeństwa była jedną z wielu konsekwencji prawnych jego ubezwłasnowolnienia.

Zakaz dyskryminacji (Artykuł 14 Konwencji)

Glor przeciwko Szwajcarii

30 kwietnia 2009 roku

Skarżący, który cierpiał na cukrzycę i został uznany za niezdolnego do służby wojskowej przez lekarza wojskowej komisji lekarskiej, został jednakże zobowiązany do opłacenia podatku za niewykonywanie służby wojskowej. W ocenie skarżącego była to dyskryminacja i podniósł on, że był skłonny odbyć służbę wojskową, ale uniemożliwiono mu to, a pomimo tego został zobowiązany do zapłacenia podatku przez stosowne władze, które uznały jego niepełnosprawność za nieznaczną. Skarżący sformułował zarzut, że stopień niepełnosprawności (40% niepełnosprawności fizycznej lub upośledzenia umysłowego) zastosowany jako kryterium zwolnienia z kwestionowanego podatku nie miał żadnych podstaw prawnych.

Odnosząc się w szczególności do Zaleceń 1592 (2003) na rzecz pełnej integracji osób niepełnosprawnych, przyjętych przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy w dniu 29 stycznia 2003 roku oraz do Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawach Osób Niepełnosprawnych⁹, Trybunał uznał, że istnieje europejskie i światowe porozumienie w zakresie ochrony osób niepełnosprawnych przed dyskryminującym traktowaniem. Trybunał stwierdził w przedmiotowej sprawie, że **doszło do naruszenia Artykułu 14** (zakaz dyskryminacji) **w związku z Artykułem 8** (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji, uznając że władze krajowe nie zachowały właściwej równowagi pomiędzy ochroną interesów zbiorowości, a poszanowaniem praw i wolności skarżącego. W świetle celu i skutków kwestionowanego podatku obiektywne uzasadnienie rozróżnienia wprowadzonego przez władze krajowe, w szczególności pomiędzy osobami niezdolnymi do służby wojskowej i niepodlegającymi kwestionowanemu opodatkowaniu, a osobami niezdolnymi do służby wojskowej jednak zobowiązanymi do zapłaty podatku, nie wydawało się rozsądne w odniesieniu do zasad panujących w społeczeństwie demokratycznym.

Çam przeciwko Turcji

23 lutego 2016 roku

Sprawa dotyczyła odmowy rejestracji skarżącej jako studentki w Tureckiej Narodowej Akademii Muzycznej ponieważ była niewidoma. Skarżąca zarzuciła naruszenie jej prawa do nauki podnosząc, że państwo nie zapewniło osobom niepełnosprawnym takich samych możliwości, jak innym osobom. Stwierdziła także, że była dyskryminowana ze względu na jej ślepotę.

Trybunał orzekł, że doszło do **naruszenia Artykułu 14** (zakaz dyskryminacji) Konwencji **w połączeniu z Artykułem 2** (prawo do edukacji) **Protokołu nr 1**. Trybunał stwierdził w szczególności, że wykluczenie skarżącej było oparte na regulaminie akademii muzycznej. Chociaż skarżąca kwalifikowała się w pełni do przyjęcia do akademii,

---

⁹ Zob. powyżej, przypis nr 2

odmowa jej rejestracji była oparta wyłącznie na fakcie, że była niewidoma. Ponadto Trybunał stwierdził, że dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność objęła również odmowę dokonania rozsądnych usprawnień ułatwiających osobom niepełnosprawnym dostęp do edukacji. Takie przystosowanie było niezbędne dla korzystania z praw człowieka. Odmawiając rejestracji skarżącej bez uwzględnienia możliwości przystosowania do jej niepełnosprawności, władze krajowe uniemożliwiły jej, bez żadnego obiektywnego i rozsądnego uzasadnienia, skorzystanie z wykształcenia muzycznego, co stanowiło naruszenie Konwencji.

Guberina przeciwko Chorwacji

22 marca 2016 roku

Sprawa dotyczyła skargi ojca dziecka z ciężkim upośledzeniem na nieuwzględnienie przez organy podatkowe potrzeb jego dziecka przy ustalaniu, czy kwalifikuje się on do zwolnienia z podatku przy zakupie nieruchomości dostosowanej do potrzeb jego dziecka.

Trybunał orzekł, że doszło do **naruszenia Artykułu 14** (zakaz dyskryminacji) Konwencji **w połączeniu z Artykułem 1** (ochrona własności) **Protokołu nr 1** stwierdzając, że państwo chorwackie nie przedstawiło obiektywnego i rozsądnego uzasadnienia braku rozważenia nierówności dotyczącej sytuacji skarżącego. Trybunał zauważył w szczególności, że wykluczając skarżącego ze zwolnienia podatkowego organy podatkowe i sądy krajowe nie uwzględniły szczególnych potrzeb rodziny skarżącego związanych z niepełnosprawnością dziecka. W związku z tym nie uwzględniły faktycznej specyfiki sytuacji skarżącego w odniesieniu do kwestii podstawowej infrastruktury i warunków technicznych wymaganych do zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych rodziny. Ponadto, ratyfikując Konwencję Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych¹⁰, Chorwacja była zobowiązana do uwzględnienia odpowiednich zasad, takich jak rozsądne usprawnienia, dostępność i niedyskryminacja osób niepełnosprawnych w zakresie ich pełnego i równego udziału we wszystkich aspektach życia społecznego. Jednak władze krajowe zignorowały te zobowiązania krajowe i międzynarodowe. W związku z tym sposób, w jaki przepisy krajowe zostały zastosowane w praktyce nie został wystarczająco dostosowany do specyficznych aspektów sprawy skarżącego.

Sprawy w toku

Belli i Arquier-Martinez przeciwko Szwajcarii (nr 65550/13)

Skarga zakomunikowana rządowi Szwajcarii dnia 22 listopada 2013 roku

Trybunał powiadomił rząd Szwajcarii o skardze i przesłał stronom pytania na podstawie Artykułów 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) i 14 (zakaz dyskryminacji) Konwencji. W dniu 31 stycznia 2017 r. zadał stronom dodatkowe pytania odnośnie do tych samych przepisów

Berisha przeciwko Szwajcarii (nr 4723/13)

Skarga zakomunikowana rządowi Szwajcarii dnia 9 lutego 2017 roku

Trybunał powiadomił rząd Szwajcarii o skardze i przesłał stronom pytania na podstawie Artykułów 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) i 14 (zakaz dyskryminacji) Konwencji.

Ochrona własności (Artykuł 1 Protokołu nr 1 do Konwencji)

Koua Poirrez przeciwko Francji

30 września 2003 roku

Skarżący, obywatel Wybrzeża Kości Słoniowej, który został adoptowany przez obywatela Francji, cierpi z powodu ciężkiej niepełnosprawności od momentu, gdy skończył siedem lat. Francuskie władze wydały mu zaświadczenie, że stopień jego niepełnosprawności wynosi

---

¹⁰ Zob. powyżej, przypis nr 2

80%. W 1990 roku Biuro Świadczeń Rodziny (*ang. Family Allowances Office*) odmówiło przyznania mu zasiłku dla osoby dorosłej cierpiącej z powodu niepełnosprawności (D.A.A.) na takiej podstawie, że nie był obywatelem Francji oraz że nie istniało dwustronne porozumienie pomiędzy Francją a Wybrzeżem Kości Słoniowej dotyczące tego świadczenia. Skarżący bezskutecznie kwestionował przedmiotową decyzję przed francuskimi sądami.

Trybunał uznał, że świadczenia nieskładkowe takie jak D.A.A mogłyby zapoczątkować prawo do przyznania świadczeń majątkowych dla celów Artykułu 1 (ochrona własności) Protokołu nr 1 do Konwencji. Trybunał stwierdził, że w przedmiotowej sprawie **doszło do naruszenia Artykułu 14** (zakaz dyskryminacji) **w związku z Artykułem 1 Protokołu nr 1** uznając, że nie istniało obiektywne i rozsądne uzasadnienie dla odmiennego traktowania obywateli Francji i obywateli krajów, które podpisały wzajemne porozumienie a innymi cudzoziemcami. Chociaż - w rzeczonym czasie - Francja nie była związana dwustronnym porozumieniem z Wybrzeżem Kości Słoniowej ratyfikując Konwencję zobowiązała się do zapewnienia każdej osobie znajdującej się pod jej jurysdykcją - pod którą był także bez wątpienia skarżący - praw i wolności określonych w Konwencji.

Kjartan Asmundsson przeciwko Islandii

12 października 2004 roku

Skarżący został poważnie ranny na pokładzie trawlera i musiał zrezygnować z pracy jako marynarz. Stopień jego niepełnosprawności został określony na poziomie 100%, co umożliwiło mu uzyskanie renty inwalidzkiej z Funduszu Emerytalnego Marynarzy na tej podstawie, że nie był w stanie wykonywać pracy, którą zajmował się przed wypadkiem. W 1992 roku na skutek problemów finansowych funduszu wprowadzono zmiany w zakresie określenia niepełnosprawności: czynnikiem definiującym nie była już niezdolność do wykonywania tej samej pracy, ale niezdolność do wykonywania jakiegokolwiek innej pracy. Stopień niepełnosprawności skarżącego został poddany ponownej ocenie i określony na poziomie 25%. Ponieważ wskaźnik ten znajdował się poniżej progu 35% fundusz zaprzestał wypłacania mu renty.

Trybunał uznał, że **doszło do naruszenia Artykułu 1 Protokołu nr 1** (ochrona własności) do Konwencji. Trybunał zauważył, że uzasadnione obawy dotyczące rozwiązania trudności finansowych funduszu wydawały się trudne do pogodzenia z faktem, że większość z 689 rencistów pobierała nadal świadczenie inwalidzkie na tym samym poziomie co przed wprowadzeniem nowych przepisów, podczas gdy 54 osoby, w tym skarżący, utraciły całość świadczeń. Było to nadmierne i nieproporcjonalne obciążenie, które nie mogło być usprawiedliwione uzasadnionym interesem społecznym przywołanym przez władze. Byłoby inaczej, gdyby skarżący został raczej zobowiązany do pogodzenia się z rozsądnym i proporcjonalnym obniżeniem świadczenia niż do całkowitej je utraci.

Draon przeciwko Francji oraz Maurice przeciwko Francji

6 października 2005 roku (Wielka Izba)

Skarżący są rodzicami dzieci o znacznym stopniu niepełnosprawności wrodzonej, co z powodu błędów medycznych nie zostało wykryte w trakcie badań prenatalnych. Skarżący wszczęli postępowanie przeciwko władzom szpitala, jednak na skutek zmiany prawa, do której doszło w toku postępowania, przyznano im zadośćuczynienie jedynie za szkodę niematerialną, nie zaś za rzeczywiste koszty poniesione w związku z niepełnosprawnością ich dzieci.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 1** (ochrona własności) **Protokołu nr 1** do Konwencji uznając, że nowa ustawa zniósła z mocą wsteczną możliwość ubiegania się przez skarżących o znaczną część zadośćuczynienia za poniesione szkody, której przyznania mogliby zasadnie oczekiwać, a od tego czasu nie otrzymali żadnej rekompensaty.

Katai przeciwko Węgrom

18 marca 2014 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Skarżący sformułował w szczególności zarzut, że renta inwalidzka przyznana mu prawomocnym wyrokiem została mu odebrana na mocy ustawy z 2011 roku. Skarżący podniósł następnie, że z uwagi na nowe przepisy, utracił nabyte prawa do renty. Na koniec

zarzucił, że reforma z 2011 roku spowodowała u niego nadmierne cierpienie ponieważ utracił on szereg korzyści związanych z uprzednim statusem rencisty.

Trybunał uznał skargę za **niedopuszczalną** (niezgodną *ratione personae*) zgodnie z Artykułem 35 (kryteria dopuszczalności) Konwencji. Trybunał przyjął, że skarżący, jako były beneficjent renty inwalidzkiej, jest zaniepokojony ustawą z 2011 roku. Jednakże omawiane przepisy nie zostały jeszcze wprowadzone w życie, a skarżący otrzymywał nadal comiesięczną kwotę, która była równa wysokości jego wcześniejszej renty. Co więcej, do czasu ponownej oceny nadal zachował swoje prawa. Trybunał uznał zatem, że skarżący nie doznał znacznego uszczerbku w aspekcie materialnym w związku z nowymi przepisami.

Guberina przeciwko Chorwacji

22 marca 2016 roku

Zob. powyżej, pod „Zakaz dyskryminacji”.

Bélané Nagy przeciwko Węgrom

13 grudnia 2016 roku (Wielka Izba)

Sprawa dotyczyła zarzutu skarżącej, że pozbawiono ją uprawnień do renty dla osób niepełnosprawnych z powodu nowowprowadzonych kryteriów kwalifikacyjnych. Skarżąca zarzuciła w szczególności, że utraciła środki do życia, wcześniej zabezpieczone rentą inwalidzką - pomimo faktu, że stan jej zdrowia pozostawał tak samo zły, jak wtedy, gdy po raz pierwszy zdiagnozowano u niej niepełnosprawność.

Wielka Izba uznała, że doszło do **naruszenia Artykułu 1** (ochrona własności) **Protokołu nr 1**. Stwierdziła w szczególności, że Artykuł 1 Protokołu 1 znajdował zastosowanie do sprawy skarżącej, ponieważ mogła zasadnie oczekiwać, że otrzyma rentę, jeśli spełni kryteria określone w starych przepisach. Odmowa przyznania jej świadczenia była zgodna z prawem (wynikającym z nowych przepisów) i służyła uzasadnionemu celowi (oszczędzanie środków publicznych). Nie była jednak proporcjonalna: w szczególności dlatego, że wiązała się z całkowitym pozbawieniem bezbronnej osoby jedyne go znaczącego źródła dochodów, wynikającym z działającego wstecz prawa, które nie zawierało żadnych przepisów przejściowych mających zastosowanie do sprawy skarżącej.

Prawo do nauki (Artykuł 2 Protokołu nr 1 do Konwencji)

Gherghina przeciwko Rumunii (skarga nr 42219/07)

18 września 2015 roku (Wielka Izba – decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Sprawa dotyczy zarzutu skarżącego – niepełnosprawnego studenta – że nie był w stanie kontynuować studiów wyższych z uwagi na brak udogodnień dla osób niepełnosprawnych w budynku uniwersytetu, do którego uczęszczał. Skarżący zarzucił w szczególności, że był dyskryminowany z uwagi na swoją niepełnosprawność. Zarzucił także, że z powodu braku możliwości dostępu do uniwersytetu oraz do innych budynków użyteczności publicznej został „zamknięty” w domu i nie mógł budować relacji ze światem zewnętrznym. Odwołał się w szczególności do Artykułu 2 (prawo do nauki) Protokołu nr 1.

Wielka Izba przypominając, że każdy kto chce składać skargę do Trybunału przeciwko państwu musi najpierw wykorzystać środki przewidziane przez system prawa krajowego, stwierdziła, że wskazane przez skarżącego powody nieskorzystania ze środków prawnych dotyczących jego zarzutów nie były przekonujące. Mianowicie mógł on: wnioskować do sądu cywilnego o wydanie nakazu zobowiązującego uniwersytet do zainstalowania rampy dostępowej i innych udogodnień, których potrzebował, złożyć pozew o naprawienie szkody, której doznał z tytułu czynu niedozwolonego i/lub kwestionować przed sądami administracyjnymi decyzje o wykluczeniu go z uniwersytetu ponieważ nie zgromadził wystarczających środków aby kontynuować naukę. To do skarżącego należało rozwianie wątpliwości jakie miał co do szans powodzenia poszczególnych wystąpień do sądów krajowych i stworzenie tym samym możliwości wydania orzeczenia krajowego co do ochrony praw osób niepełnosprawnych. Brak przykładów w praktyce krajowej wykorzystania na przykład nakazu sądowego nie był zaskakujący, ponieważ tendencja

zwiększania ochrony praw osób niepełnosprawnych jest względnie nową gałęzią prawa krajowego. Zatem skarżący nie dał sądom krajowym możliwości zapobieżenia lub naprawienia możliwych naruszeń Konwencji w jego sprawie we własnym krajowym systemie prawnym, wobec czego Wielka Izba odrzuciła skargę jako niezasadną z powodu niewykorzystania środków krajowych.

Çam przeciwko Turcji

23 lutego 2016 roku

Zob. powyżej, pod „Zakaz dyskryminacji”.

Sanlısoy przeciwko Turcji

8 listopada 2016 roku (decyzja w przedmiocie dopuszczalności)

Sprawa dotyczyła odmowy zarejestrowania siedmioletniego chłopca, cierpiącego na autyzm, w prywatnej szkole. Skarżący w szczególności zarzucał dyskryminujące naruszenie jego prawa do nauki.

Trybunał uznał zarzuty skarżącego za **niedopuszczalne** jako oczywiście bezzasadne uznając, że nie doszło do systemowej odmowy skarżącemu prawa do edukacji z powodu jego autyzmu lub zaniechania przez państwo wypełnienia zobowiązań wynikających z Artykułu 2 Protokołu nr 1 w związku z Artykułem 14 Konwencji.

Zob. także: **Kalkanlı przeciwko Turcji**, decyzja w przedmiocie dopuszczalności z dnia 13 stycznia 2009 r.

Enver Şahin przeciwko Turcji

30 stycznia 2018 roku¹¹

Sprawa ta dotyczyła niemożności uzyskania dostępu do budynków uniwersyteckich - z powodu braku odpowiednich udogodnień - przez osobę z paraplegią w celu podjęcia studiów. Skarżący zarzucił w szczególności, że był zmuszony zrezygnować z nauki w związku z odmową przyjęcia wniosku o dostosowanie infrastruktury.

Trybunał orzekł, że doszło do **naruszenia Artykułu 14** (zakaz dyskryminacji) Konwencji **czytanego razem z Artykułem 2** (prawo do edukacji) **Protokołu nr 1** stwierdzając, że rząd Turcji nie wykazał, że władze krajowe, w szczególności władze uniwersyteckie i sądowne, zareagowały z należytą starannością w celu zapewnienia skarżącemu dalszej możliwości korzystania z jego prawa do edukacji na równi z innymi studentami. Trybunał zauważył w szczególności, że propozycja biura rektora, aby zapewnić osobę, która by mu pomagała, nie została złożona w następstwie dokonania oceny rzeczywistych potrzeb skarżącego i uczciwej oceny potencjalnego wpływu na jego bezpieczeństwo, godność i niezależność. Ponadto sądy krajowe nie ustaliły, czy zachowano odpowiednią równowagę pomiędzy konkurującymi interesami skarżącego (jego potrzebami edukacyjnymi) i społeczeństwa jako całości. Pominięto również poszukiwanie możliwych rozwiązań, które umożliwiłyby skarżącemu wznowienie studiów na zasadach jak najbardziej zbliżonych do tych, które zostały udzielone studentom bez niepełnosprawności, bez nakładania nadmiernego lub nieproporcjonalnego obciążenia na administrację.

Sprawy w toku

Enver Sahin przeciwko Turcji (nr 23065/12)

Skarga zakomunikowana rządowi Turcji w dniu 5 marca 2014 roku

Stoian przeciwko Rumunii (nr 289/14)

Skarga zakomunikowana rządowi Rumunii w dniu 11 lipca 2014 roku

Lupica przeciwko Włochom (nr 59751/15)

Skarga zakomunikowana rządowi Włoch w dniu 16 marca 2017 roku

Prawo do głosowania (Artykuł 3 Protokołu nr 1 do Konwencji)

¹¹ Wyrok stanie się ostateczny w okolicznościach przewidzianych Artykułem 44 §2 (wyroki ostateczne) [Europejskiej Konwencji Praw Człowieka](#).

[Alajos Kiss przeciwko Węgrom](#)

20maja 2010 roku

Skarżącemu, u którego zdiagnozowano zaburzenia psychiczne w 1991 roku, został ubezwłasnowolniony częściowo w maju 2005 roku na podstawie przepisów kodeksu cywilnego. W lutym 2006 roku zdał sobie sprawę, że został pominięty w spisie wyborców w związku ze zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi. Skarżący wniósł bezskutecznie skargę do komisji wyborczej. Następnie wniósł skargę do sądu okręgowego, która nie została uwzględniona w 2006 roku, ponieważ na mocy Konstytucji Węgier osoby, wobec których ustanowiona została kuratela nie miały prawa do głosowania. W kwietniu 2006 roku, gdy odbyły się wybory parlamentarne, skarżący nie mógł w nich uczestniczyć. Skarżący podniósł, że pozbawienie go praw obywatelskich, ponieważ został ubezwłasnowolniony częściowo z uwagi na stan psychiczny, stanowiło bezzasadne pozbawienie go prawa do głosowania, w przypadku którego nie było żadnego środka ponieważ zostało określone w Konstytucji.

Trybunał stwierdził, że **doszło do naruszenia Artykułu 3** (prawo do wolnych wyborów) **Protokołu nr 1** do Konwencji uznając, że bezkrytyczne pozbawienie prawa do głosowania bez przeprowadzenia indywidualnej oceny przez sąd, jedynie z uwagi na zaburzenia umysłowe wymagające częściowego ubezwłasnowolnienia, nie może zostać uznane za zgodne z przesłankami prawnymi w zakresie ograniczenia prawa do głosowania. Trybunał zauważył w szczególności, że państwo musiało posiadać istotne przesłanki, stosując ograniczenia odnoszące się do podstawowych praw bezbronnych grup w społeczeństwie, takich jak osoby upośledzone umysłowo, które były narażone na tworzenie wobec nich stereotypów ustawodawczych bez przeprowadzenia indywidualizowanej oceny ich możliwości i potrzeb. Skarżący został pozbawiony prawa do głosowania na skutek zastosowania wobec niego automatycznych i generalnych ograniczeń. Wątpliwym jest traktowanie osób upośledzonych intelektualnie oraz umysłowo jako jedności, a ograniczenie ich praw winno zostać poddane ścisłej kontroli.

Zob. także: [Gaicsi przeciwko Węgrom](#), wyrok z dnia 23 września 2014 roku; [Harmati przeciwko Węgrom](#), wyrok z dnia 21 października 2004 roku.

[Prawo do swobodnego przemieszczania się \(Artykuł 2 Protokołu nr 4\)](#)

[A.-M.V. przeciwko Finlandii \(nr 53251/13\)](#)

23 marca 2017 roku

Zob. powyżej, pod „Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego”, „Zmiany w ustaleniach mentorskich”.

[Teksty i dokumenty](#)

Zob. w szczególności:

[Podręcznik Europejskiego prawa o niedyskryminacji – edycja z 2018 r.](#) Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej / Rada Europy, 2018 r.